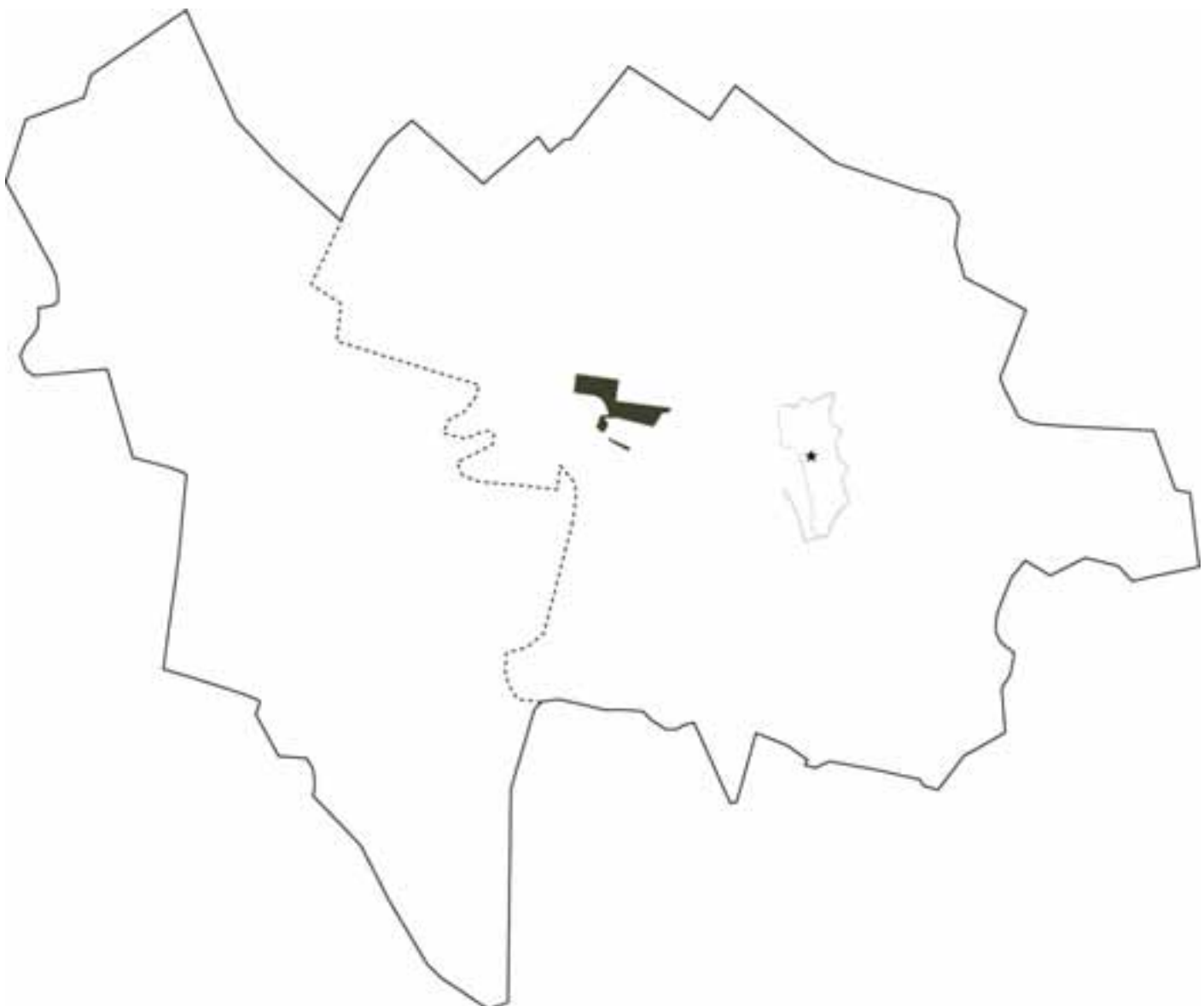

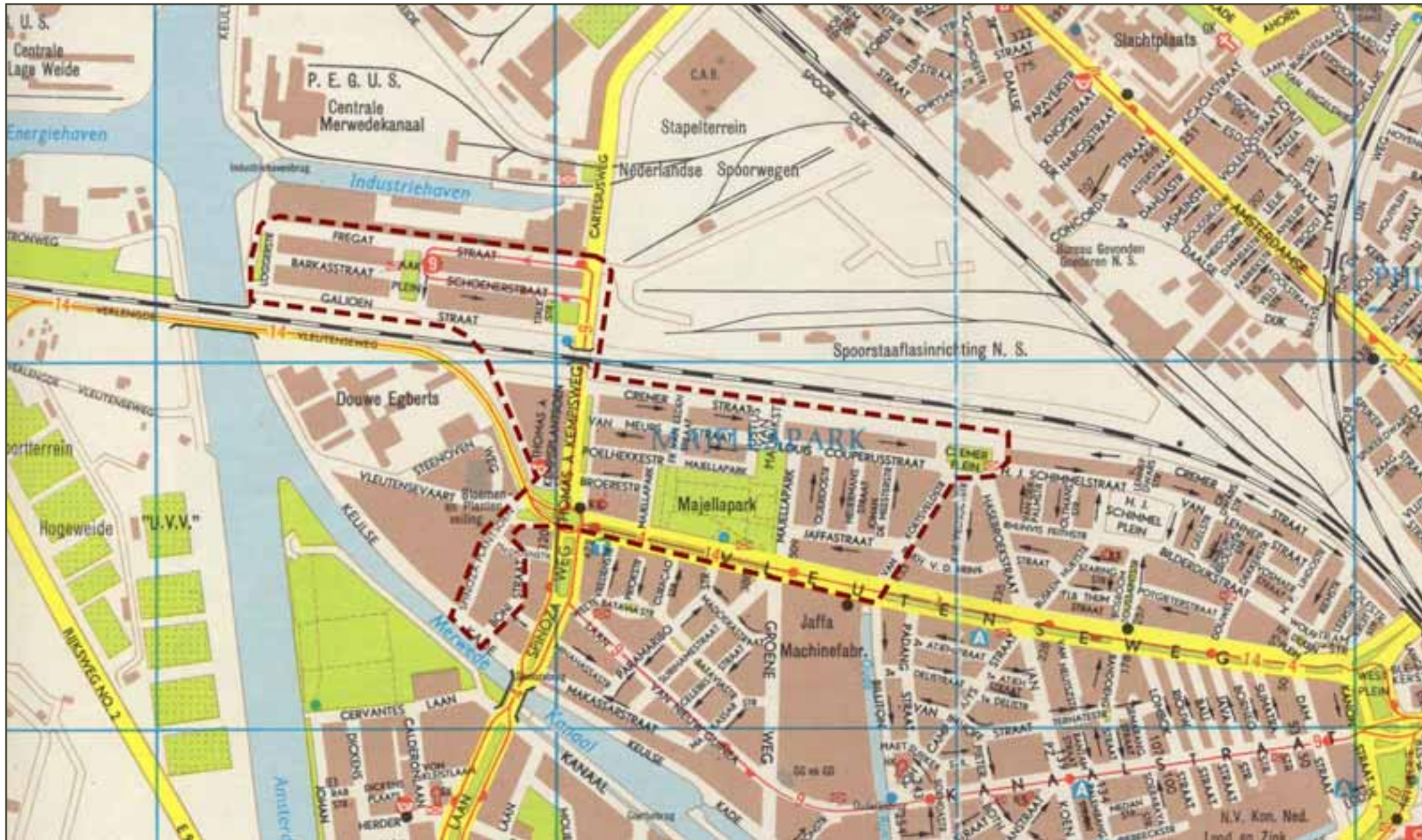

2

Cultuurhistorisch onderzoek en ruimtelijke analyse Utrecht Na Oorlogse Wijken: MAJELLAPARK

MAJELLAPARK

kaart Majellapark. Bron: Blijstra, 1969

INHOUDSOPGAVE

Samenvatting 5

Verantwoording 7

Aanbevelingen 8

Plangeschiedenis 11

Chronologie 20

Atlas21

I Situatie22

II Begrenzing24

III Eigendom26

IV Bestaande bebouwing28

V Bestaande ruimte30

VI Bebouwing en ruimte32

VII Hoofdstructuur34

VIII Onderdelen hoofdstructuur36

IX Secundaire structuur38

XI Bebouwingsvelden40

XII Onderdelen bebouwingsvelden42

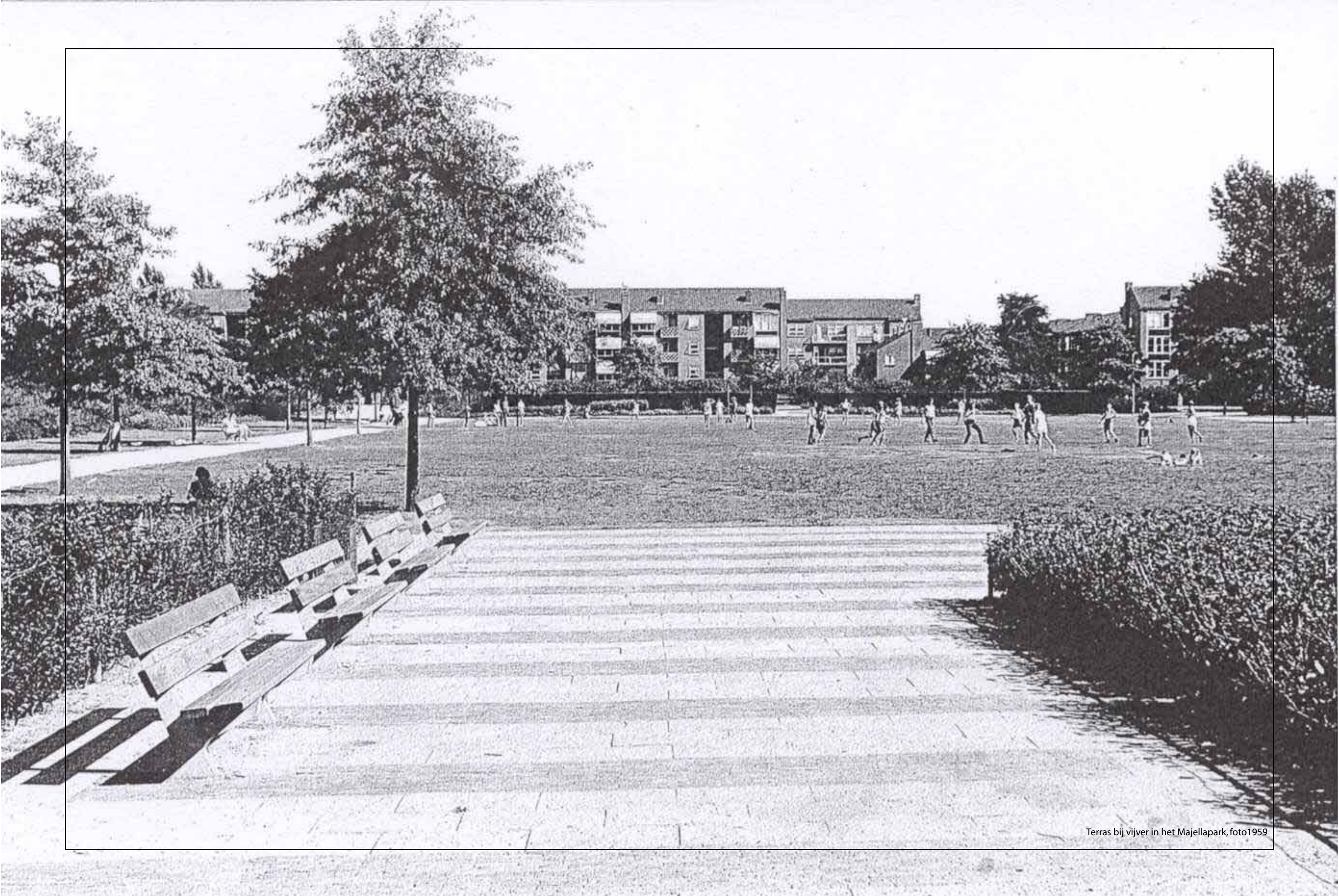
XIII Stedenbouwkundige detaillering44

XIV Wijzigingen46

XV Architectuur en openbare ruimte48

XVI Waardering50

Colofon en literatuur52

Terras bij vijver in het Majellapark, foto 1959

SAMENVATTING

Aan de einde van de Vleutenseweg, de westelijke uitvalsweg van Utrecht, werden kort na de oorlog twee bescheiden uitbreidingsplannen gerealiseerd: Majellapark en Vleutenseweg. De ontwerpen hebben ruimtelijk weinig met elkaar te maken, maar markeren samen de toenmalige stadsrand van Utrecht: het Majellapark als groenzone in de dichte bebouwing aan het einde van de Vleutenseweg en de strokenbouw van het Thomas à Kempisplantsoen en het Spinozaplantsoen rondom de oprit naar de A2. Bovendien waren de projecten een proeftuin voor het naoorlogse wonen in Utrecht. De portieketageflats aan het Majellapark betekenden voor de Utrechtenaars een kennismaking met gestapeld wonen. In het park werd geëxperimenteerd met intensieve recreatieve functies, pierebaden en speelplaatsen. Het Spinoza- en Thomas à Kempisplantsoen vormden de bakermat van de strokenbouw in Utrecht, waarbij de bouwblokken in een open verkaveling in een plantsoenaanleg waren geplaatst.

Programma:

Een menging van eengezinswoningen, boven- en benedenwoningen, portieketageflats en maisonnettes; aangevuld met winkels, scholen, autoboxen en twee kinderspeelplaatsen

Programmatische bijzonderheden:

- De eerste strokenbouw van Utrecht (Vleutenseweg), opgebouwd uit maisonnettes met een galerijontsluiting bovenop brede benedenwoningen ('twee op een').
- Een open bouwblok met een collectieve tuin tussen het Majellapark en de Queridostraat

Ruimtelijke bijzonderheden:

- Een stadsdeel ver van het oude stadscentrum, maar toch met een rijke historische gelaagdheid (buitenplaats, park uit de jaren dertig, naoorlogs recreatiegebied, strokenbouw uit de jaren vijftig).
- Een gecomponeerde route de stad uit. De Vleutenseweg wordt begeleid door achtereenvolgens het groen van het Majellapark, de monumentale opbouw van de (vooroorlogse) Sint Gerardus Majellakerk en de strokenbouw van het Thomas à Kempisplantsoen (de weg voert langs een blok met winkels, buigt naar rechts en vervolgt langs vier koppen van woningstroken). Na de benzinepomp buigt de weg naar links, kruist het Amsterdam-Rijnkanaal en bereikt dan de A2.

Bijzondere plekken:

- Majellapark en het ernaast gelegen gestapelde blok van drie lagen met binnentuin
- Thomas à Kempisplantsoen en Spinozaplantsoen: een parkomgeving met een open structuur, gevormd door tuinen en collectief groen.

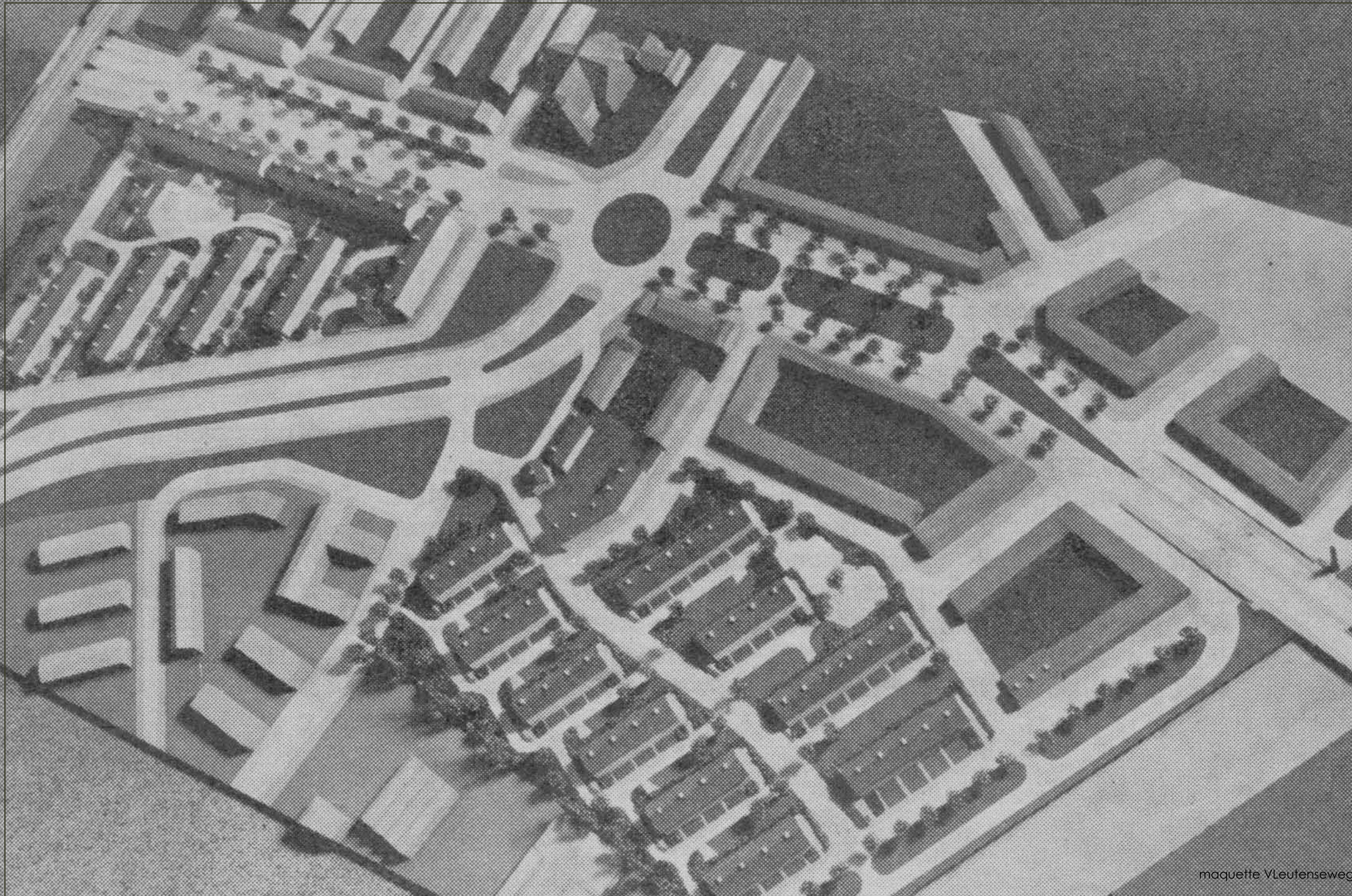
Betekenis en waarde voor Utrecht

- Het Majellapark is een park met een gelaagde geschiedenis: een echo van de verdwenen buitenplaats Jaffa, een aanleg uit de jaren dertig en toevoegingen in de vorm van rosarium en speelplaatsen uit de jaren vijftig.
- De Vleutenseweg is de eerste strokenbouw van Utrecht. Dit project van maisonnettes op benedenwoningen heeft, met name aan het

Spinozaplantsoen, een bijzonder woonmilieu opgeleverd met een zeer ruimtelijke compositie van bouwblokken in het groen. Hetzelfde type bouwblokken komt ook in Lauwerecht voor, zonder dat er daar een ensemble mee werd gemaakt. De compositie van het Thomas à Kempisplantsoen ondervindt hinder van het drukke verkeer en de verrommeling van de buitenruimte die hiervan een gevolg is.

- De opeenvolging van park, kerk en S-bocht met strokenbouw (en benzinepomp) zorgt voor een herkenbare route de stad uit.

maquette VLeutenseweg

Dit rapport maakt deel uit van een ruimtelijk en cultuurhistorisch onderzoek naar tien naoorlogse wijken in Utrecht. Het project is uitgevoerd in opdracht van de afdeling Stedenbouw en Monumenten van de Dienst Stadsontwikkeling van de gemeente Utrecht. Het doel is om een bijdrage te leveren aan het ontwikkelen van een toekomstvisie voor de wijken, op basis van onderzoek naar hun bestaande ruimtelijke structuur. Ongeacht of de wijken tegenwoordig positief of negatief worden gewaardeerd vormt immers de bestaande structuur het kader voor toekomstige transformaties. Inzicht in die structuur en de uitwerking ervan helpt om de keuzen voor stedelijke vernieuwing scherp in beeld te krijgen, te preciseren en waar nodig te nuanceren. Bovendien zal kennis over de onderliggende ‘laag’ van de stad inspirerend en hier en daar sturend zijn voor het ontwerp van een nieuwe laag. De nadruk in het onderzoek ligt op de stedenbouwkundige opzet en de ruimtelijke samenhang. Natuurlijk speelt de architectuur een belangrijke rol voor het gebouwde resultaat, maar de inventarisatie van architectonische kwaliteiten en aanbevelingen voor een selectie van mogelijk behoudswaardige gebouwen vallen buiten de strekking van het onderzoek. Vooruitlopend op zo’n aanvulling is waar mogelijk op architectonische kwaliteiten gewezen.

Bij de selectie van de wijken en de afbakening van hun grenzen zijn de naoorlogse uitbreidingsplannen aangehouden, die in de periode 1945-1965 werden gemaakt. In het totaal gaat het daarbij om tien wijken: Pijlsweerd, Majellapark (inclusief Vleutenseweg en de Schepenbuurt), Kromme Rijn, Lauwerecht (aan

weerszijden van de Talmalaan), De Halve Maan, Nieuw-Zuilen, Tuindorp-Oost (inclusief Veelust), Tolsteeg-Hoograven, Kanaleneiland (inclusief De Hommel en Welgelegen) en Overvecht. Van een aantal wijken zijn sinds de bouwtijd de grenzen gewijzigd. Het verschil tussen de vooroorlogse en naoorlogse wijken is niet helemaal scherp te trekken. De vroegste uitbreidingsplannen voor vijf van de tien wijken dateren van voor de Tweede Wereldoorlog en werden gedeeltelijk toen al gerealiseerd. Na de oorlog volgden planwijzigingen en werden andere ruimtelijke en programmatische uitgangspunten toegevoegd. De wijken zijn met hun ingebouwde geschiedenis als geheel onderzocht.

Voor het onderzoek is gebruik gemaakt van literatuur en archiefstukken over het ontwerp en de bouw van de wijken. Tevens werden ze tussen 2004 en 2006 uitgebreid verkend. Getracht is om de ruimtelijke kwaliteiten van de wijken precies te benoemen, op verschillende schaalniveaus. Dat zich sinds de inventarisaties veranderingen hebben voorgedaan, onderstreept de dynamiek van de wijken.

Gezien vanuit het cultuurhistorische belang is het niet primair wenselijk om de naoorlogse wijken tot beschermd stadsgezicht te maken of een lange lijst van behoudenswaardige objecten vast te stellen. Het klassieke instrumentarium van de monumentenzorg schiet hier tekort, gezien de omvang, het ruimtelijk karakter en de dynamiek van het gebruik – nog afgezien van de tijdrovende aanwijzingsprocedures die zich slecht verhouden tot de urgentie van ingrijpen. De wijken werden ooit gebouwd voor een ongedeelde samenleving,

maar dat was wel een monoculturele samenleving. De bruikbaarheid van deze structuren voor de huidige samenleving staat niet op voorhand vast. De prioriteit van cultuurhistorie behoort in naoorlogs Utrecht bij de continuïteit van de structuur te liggen, het behoud van sommige objecten is belangrijk, maar secundair. Het is de uitdaging om een nieuwe historische laag aan de wijken toe te voegen, die een programmatische en ruimtelijke verrijking oplevert. Samen met de bestaande kwaliteiten op verschillende schaalniveaus kan dit bijdragen aan vitale wijken met een eigen identiteit en een doorlopende geschiedenis.

Vijftig jaar na dato hebben de naoorlogse wijken van Utrecht zich bewezen als een belangrijk deel van de stad. Veel aspecten, zoals de groenstructuur, het wegennet, openbare gebouwen en een groot deel van de woningvoorraad zijn een vanzelfsprekend onderdeel van het Utrechtse stedelijke leven geworden. Daarmee zijn de wijken allerminst een statisch geheel. Dat ze zullen veranderen staat wel vast, het is de vraag hoe die verandering vorm krijgt. De toekomstige transformaties hebben te maken met ontwikkelingen in de wijken zelf (veroudering voorraad, vergrijzing pioniers, instroom van nieuwe doelgroepen) en daarbuiten (ontwikkelingen van de regionale woningmarkt, omslag van aanbodmarkt naar vraagmarkt). De beste garantie voor het duurzaam continueren van de bestaande kwaliteiten is te zorgen dat de wijken in de toekomst gewilde woonmilieus blijven of worden. Dat vraagt niet zozeer om behoudsvisies maar om ontwikkelingsvisies – met oog voor (onder meer) de cultuurhistorische kwaliteiten.

Vooruitlopend op het beantwoorden van de vraag hoe de bestaande wijken kunnen bijdragen aan de kwaliteit voor de toekomst, is het zaak de kwaliteiten op een rij te zetten – niet als te beschermen waarden, maar als bouwsteen voor veranderingsprocessen. In dit rapport gebeurt dat op twee manieren. Eerst wordt de plangeschiedenis beschreven, toegespitst op de concepten en inspiratiebronnen voor de wijk. Hierna volgt een atlas met een ruimtelijke analyse en fotobladen, waarin de structuur en de ruimtelijke uitwerking van de wijk uiteen worden gezet en de latere veranderingen in beeld zijn gebracht.

Urban Fabric BV
Steenhuis stedenbouw/landschap

Schiedam, juni 2006

INLEIDING

Utrecht telt tien naoorlogse wijken, van Pijsweerd tot Overvecht. Ze zijn het produkt van het nationale volkshuisvestingsbeleid uit de wederopbouwtijd, maar dat betekent niet dat ze eender zijn. De Utrechtse naoorlogse wijken hebben opmerkelijke onderlinge verschillen en onderscheiden zich in positieve zin van de woningbouwproductie uit deze periode elders in het land. Dit hoofdstuk (dat in alle tien de rapporten gelijk is) gaat over de context van de wederopbouw en de onderlinge ‘familiebanden’ van de Utrechtse wijken.

Naoorlogse woningbouw

Na de Tweede Wereldoorlog was de woningnood in Nederland volksvijand nummer één. Dat kwam door de oorlogsschade en de snelle bevolkingsgroei, van 9,2 miljoen in 1945 tot 11,5 miljoen in 1960. Vanuit Den Haag werd de woningopgave aangepakt. De regering probeerde de beschikbare bouwcapaciteit en het geld zo goed mogelijk over het land te verdelen. Gemeenten kregen te horen hoeveel woningen zij per jaar mochten bouwen (de ‘contingenten’). Door efficiënt te bouwen waren extra aantallen te verdienen, net als met de sloop van krotwoningen in de binnensteden. Zo werkte de overheid de eentonigheid en de kaalslag in de hand. De gemeenten voerden de taken zonder veel morren uit. Nu we zijn gewend aan milieurapportages, lange procedures, inspraak en mondige burgers is niet meer goed voor te stellen met hoeveel gemak destijds in de structuur en het aanzien van Nederland werd ingegrepen.

Hoe konden de grote steden groeien zonder onleefbaar te worden? Tijdens de oorlog hadden architecten in Nederland plannen gemaakt voor de

in hun ogen ideale stad. Die studies vormden de opmaat voor ‘de wijkgedachte’. Het idee was om de steden op te bouwen uit herkenbare buurten, die als hechte gemeenschappen functioneerden. Dicht bij huis zouden de bewoners alles voor een aangenaam dagelijks leven kunnen vinden. Naast een ruime woning en buurtwinkels waren dat groen- en speelvoorzieningen, scholen, gezondheidszorg, een buurtcentrum en kerken voor alle gezindten. Er zou een nieuwe stedelijke cultuur ontstaan, niet dorps en niet anoniem. Cruciaal in een leefbare, menselijke stad was de geleding: van de woning en de buurt, naar de wijk, het stadsdeel en tenslotte de hele stad.

De wijkgedachte werd na de oorlog op verschillende plaatsen in praktijk gebracht, zoals in Rotterdam. Vooral de openbare ruimte kreeg aandacht. De indeling van de stad in buurten, wijken en stadsdelen sloot aan op de ontwikkelingsstadia van opgroeiende kinderen en hun toenemende actieradius. Met minutieus onderzoek werd per schaal bepaald welke voorzieningen nodig waren, variërend van een zandbak en speelwerktuigen om de hoek, tot grote wijkparken en recreatieplassen op afstand. Alle aspecten van het stedelijke leven, van kinderspel tot aan de wandeling van een bejaarde, werden in schema’s genoteerd en naar de stedenbouwkundige ontwerpen vertaald. Met eenzelfde precisie werd het interieur van de woning bestudeerd en rondom het menselijk woongedrag gemodelleerd. Snuffjes van de jaren vijftig moderniteit waren storkokers voor het vuilnis, verschuifbare binnenwanden en opklapbedden. Keukens werden als efficiënte machinekamers voor het huishouden ingericht.

De naoorlogse woningbouw was gericht op het realiseren van grote aantallen woningen. De vooroorlogse bouwmethoden waren hiervoor absoluut ontoereikend. Net als de wijkconcepten kreeg ook het denken over snel en goedkoop bouwen in de oorlogsjaren een stimulans. Er werden studies gedaan naar prefabricage, standaardisatie en rationalisatie. De eerste resultaten waren kleine verbeteringen van het ambachtelijke bouwen. Rond 1960 kwam de industrialisatie goed op gang. Razendsnel voltrok zich de schaalvergroting. Met bouwkransen, grote elementen en allerlei bouwsystemen veranderde de bouw in een soort Lego voor reuzen. In veel woonwijken is nog te zien waar de rails van de bouwkraan liep en herinneren de dicht gekitte naden aan de kinderziekten van de montagebouw.

De naoorlogse wijken lijken tegenwoordig op het eerste gezicht uitingen van een achteraf gezien enigszins naïef geloof in een betere en vooral maakbare samenleving. Die samenleving was destijds overzichtelijker dan nu, met het gezin als hoeksteen. Er bestond een groot woningtekort en daarin werd voorzien door te bouwen, zo veel als maar kon. Maar het is gevaarlijk om de wijken over één kam te scheren. Door de ontwikkelingen van de woningbouw in de jaren vijftig en zestig, alsmede door tal van lokale factoren, zoals de kwaliteit van de gemeentelijke ontwerpers, vond er wel degelijk een differentiatie plaats, zowel in de stedenbouwkundige ontwerpen als in de architectonische uitwerking.

De betekenis van de naoorlogse wijken voor de Nederlandse steden is enorm. De wijken vormden het decor waartegen eerst de welvaartsstaat en

later de multiculturele samenleving gestalte kreeg. Hier kwam licht, lucht en ruimte binnen bereik van de massa. Strokenbouw, waarbij de bouwblokjes vrij in de ruimte staan, en portieketagewoningen zijn mijlpalen in de volkshuisvesting. De uitgestrekte groenstructuren zijn inmiddels tot volle wasdom gekomen en behoren tot de grootste groene ruimten van de steden.

Utrechtse stadsuitbreiding

Utrecht neemt in de wederopbouw een bijzondere positie in. De stad zat na de oorlog opgesloten binnen nauwe gemeentegrenzen. Terwijl elders werd gewerkt aan grote nieuwbouwwijken, was Utrecht gedwongen om de laatste open gebieden in de stad te bebouwen. Het ging om kleine locaties, zoals de tuinbouwgronden langs de Kromme Rijn en in Pijsweerd, waarvoor vanaf de jaren dertig plannen waren gemaakt. De vooroorlogse ontwerpen werden waar mogelijk aangepast, om meer woningen op te kunnen nemen. Zo begon de naoorlogse stedenbouw in de bestaande stad, met een open verkaveling en gestapelde woningen.

Pas in 1954 kwam een grenswijziging, waarbij het grondgebied van de gemeente Utrecht meer dan verdubbelde, van 2300 naar 5200 hectare. De weg was vrij voor een inhaalslag, met de bouw van grote wijken als Hoograven, Kanaleneiland en Overvecht. Door deze trage start kon Utrecht profiteren van de ervaringen in andere steden. Het concept van de wijkgedachte werd pragmatisch toegepast, gericht op een efficiënte woningbouw en het realiseren van goed bewoonbare wijken. Opvallend is dat veel ontwerpers van het nieuwe Utrecht eerder in

Rotterdam hadden gewerkt, zoals de directeur van de Dienst Stadsontwikkeling, C.M. van der Stad, en de stedenbouwkundige C. Hanekroot. Andere mensen die hun stempel op de vernieuwing van Utrecht zetten waren W.A.H.W.M. Janssen (directeur Bouw en Woningdienst), J.P. Van Alff en B.J. Galjaard (afdeling plantsoenen).

Na de annexatie was het uitbreidingsplan van Berlage en Holsboer (1920) achterhaald. Onder leiding van Van der Stad werd een structuurplan gemaakt, waarin stond beschreven hoe de stad een groeispurt kon realiseren van 243.000 naar een beoogd aantal van 307.000 inwoners in 1970. Hiervoor waren 37.000 nieuwe woningen nodig. Tot en met de bouw van Lunetten en Voordorp (wijken die buiten de onderzoeksperiode vallen) is de visie uit 1954 gevolgd. Deze periode valt grotendeels samen met de ambtstermijn van burgemeester C.J.A. de Ranitz (1948-1970). Onder zijn leiding moderniseerde Utrecht tot knooppunt in de Randstad en hart van Nederland. Pas met Leidse Rijn brak een volgende fase aan.

Ongekende luxe

In de jaren vijftig en zestig vormden de bouwdoos van de wijkgedachte en de technologie van de systeembouw een perfect koppel. De bewoners waren tevreden over hun woningen, vaak hadden ze nooit een eigen huis gekend of waren ze uit kleine en bedompte huizen afkomstig. De luxe van licht, lucht en ruimte, in combinatie met een geanimeerd buurtleven werden positief ervaren. Maar aan het einde van de jaren zestig ging het mis. De schaal van de nieuwe wijken liep uit de hand, de eentonigheid en de technocratische bouwproductie overvleugelde de ideologie van een

gezonde, sociale samenleving. Het bouwen was verworpen tot het halen van productieaantallen in plaats van het scheppen van gemeenschappen. Er speelde meer in die tijd: de grote welvaart begon, de auto veranderde van een luxegoed in een levensbehoefte, studenten gingen de barricades op, er ontstond verzet tegen de sloop van de oude wijken en de bouw van Hoog Catharijne en woontorens in Overvecht. Terwijl de aandacht voor de individuele mens in de ruimtelijke planning geleidelijk uit beeld verdween, maakte hij met veel stampij zijn intrede in het bestuur, de politiek en de andere bolwerken van de gevestigde macht.

De maatschappelijke veranderingen aan het eind van de jaren zestig zetten de woningbouw op zijn kop. Hoe meer de mens zijn eigen keuzen maakte, des te minder de starre indeling van het blauwdrukbestaan voldeed. Rond 1970 werd ingezet op 'eksperimentele' woningbouw, zoals in Overvecht is te zien. Binnen het stramien van de grootschalige productie begon het zoeken naar variatie, flexibiliteit, keuzevrijheid en geborgenheid. De behoefte aan privacy en de gestage individualisering zetten de collectiviteit, die zo sterk uit de wijken spreekt, onder druk. Op sommige plaatsen trad verloedering op van buitenruimten, bergingen en portieken. Flats kregen een negatief imago vanwege de onpersoonlijke schaal en de anonieme sfeer. Hoogbouwplannen werden omgewerkt tot laagbouw. De geleiding van buurt tot stad ging in de ban, de grote stad werd ontkend. De eigen woonplek veranderde in het middelpunt van de wereld: het woonerf was geboren.

Het resultaat van 25 jaar naoorlogs bouwen is een krans van grote en kleine nieuwbouwwijken

om de stad. Naast pleinen, pareltjes van moderne architectuur en experimenten van volkshuisvesting, is er ook middelmatigheid en eenzijdigheid te vinden. Mooi of lelijk, de wijken markeren een belangrijke fase uit de geschiedenis: de tijd van wederopbouw, economische groei, collectieve waarden, verzuiling en een overheid met een duidelijke missie.

Utrechtse familiebanden

Door de specifieke geschiedenis van Utrecht kregen de naoorlogse wijken een eigen karakter. Allereerst is er een onderscheid te maken in wijken van vóór de annexatie en van daarna. De eerste categorie bestaat uit binnenstedelijke locaties, waar vooroorlogse en naoorlogse concepten van stedenbouw en architectuur zijn gemengd. De wijken danken aan deze ingebouwde geschiedenis een bijzondere structuur, waarin de vooroorlogse compositie en ambachtelijkheid hand in hand gaan met een bescheiden naoorlogse schaalvergroting. Wijken uit deze periode zijn Pijsweerd, Majellapark, Kromme Rijn en De Halve Maan. Hier kon de gemeente Utrecht experimenteren met woonvormen als de portieketageflat, duplexwoningen en drielagenbouw (twee maisonnettes op een begane grond woning). De woningen waren klein, maar doorgaans zorgvuldig gedetailleerd. De wijken kenden een groene dooradering en ruimtelijke uitwerking. Zo vormden ze een contrast met de stenige wereld van hun omgeving. De parken en plantsoenen zorgden voor lucht en speelruimte in de stad.

Na de annexatie van 1954 ontstond een reeks grote woonwijken, met allengs meer industriële bouw en de herhaling van woningtypen.

Tien naoorlogse wijken van Utrecht

Tolsteeg-Hoograven werd opgebouwd uit acht speciaal ontworpen hoven (destijds 'celvormige buurtbebouwing' genoemd), elk met een andere architect. Hierna volgde Kanaleneiland, toegesneden op het gebruik van de auto en geïnspireerd op de weidsheid van het landschap langs het Amsterdam-Rijnkanaal. Kanaleneiland werd een autonoom stadsdeel, met seriematige bouw en de herhaling van dezelfde stempels in een grootse, stedelijke compositie. De derde grote stadsuitbreiding, Overvecht, lijkt in omvang en opzet eerder een stad op zich, dan een wijk van Utrecht. De wijk bestaat uit tien woonbuurten in het groen. Door de omvang kon hier een volwaardig programma van uiteenlopende woningtypen en woonmilieus worden gerealiseerd.

Het tiental Utrechtse naoorlogs wijken wordt gecompleteerd door Nieuw Zuilen, Lauwerecht en Tuindorp-Oost. Nieuw Zuilen kwam door de annexatie in 1954 bij de gemeente Utrecht, maar was grotendeels eerder gebouwd als een lappendeken van woningcomplexen. Het naoorlogse plan voegde hier groene spaties en

bijzondere woningbouw aan toe. Lauwerecht en Tuindorp-Oost ontstonden in de marge van de verbindingswegen naar Utrecht-Noord.

De familie van Utrechts naoorlogse wijken is op verschillende manieren te karakteriseren. Behalve chronologisch kan dat bijvoorbeeld typologisch. Opvallend is daarbij dat zes wijken in combinatie met toegangswegen werden ontworpen en de stadsentrees markeren. Daarbij gaat het om Pijlsweerd (Noordse Park met galerijflat), Majellapark (park en strokenbouw Thomas à Kempisplantsoen), Kromme Rijn (Stadionplein met Stadionflat, Rubenslaan), Lauwerecht (Talmalaan), Tuindorp-Oost (Eyckmanlaan, Kardinaal de Jongweg) en Nieuw Zuilen ('as van Berlage'). De overige wijken zijn de drie grote stadsuitbreidingen van na de annexatie (Tolsteeg-Hoograven, Kanaleneiland, Overvecht), alsmede De Halve Maan – een wijk die te zien is als de afronding van de vooroorlogse tuinwijk Oog in Al.

Een andere manier om de familiebanden te duiden is het karakter van de wijken. Bijzonder aan Utrecht zijn de vele 'hybride' wijken, waarin concepten uit het interbellum en de naoorlogse periode zijn gemengd. Pijlsweerd, De Halve Maan en Nieuw Zuilen passen in de traditie van het Algemeen Uitbreidingsplan van Berlage en Holsboer uit 1920, maar dan met afwijkende woningtypen, een meer open opzet en een groene geleiding. Kromme Rijn is te zien als een verbeterde uitvoering van het Wilhelminapark met een groene dominant. Majellapark was de proeftuin voor nieuwe woonconcepten rondom een tot recreatiepark verbouwde buitenplaats. Van later datum waren Lauwerecht (parkway

met stadsblokken uit de jaren vijftig), Tuindorp-Oost (op de auto aangepast tuindorp uit de jaren zestig), Tolsteeg-Hoograven (buurtconcept van miniwerelden), Kanaleneiland (stempelstad, met daarnaast tuinstad en buitenplaatsenstad) en Overvecht (zelfstandige satelliet in het groen).

Utrecht als parel van de wederopbouw

Ondanks alle latere veranderingen is het verbazingwekkend te zien hoe goed de meeste naoorlogse wijken in Utrecht de tand des tijds hebben doorstaan. Natuurlijk, er zijn probleemgebieden. Een deel van de woningvoorraad voldoet niet aan de huidige eisen en de samenleving waarvoor de wijken zijn bedacht bestaat niet meer. Toch valt de actuele opgave voor stedelijke vernieuwing relatief mee. De jaren vijftig en zestig hebben unieke kwaliteit opgeleverd. Met zorg en liefde worden gebouwen, tuinen, collectieve tuinen, plantsoenen en parken onderhouden. In Utrecht zijn enkele van de beste, mooiste en meest gevarieerde naoorlogse wijken van Nederland te vinden.

Wat verklaart het succes van de naoorlogse wijken in Utrecht? Dat zit 'm niet zozeer in de architectuur of bouwtechniek, die naar onze huidige normen op veel punten tekort schiet, maar vooral in de ruime stedenbouwkundige opzet en de groenstructuur. De gemeente Utrecht slaagde er na de oorlog in om de nieuwe wijken samenhang te geven. Als een geoliede machine kreeg de stadsuitbreiding gestalte. Verkeerskundigen trokken hun wegen door de stad, stedenbouwkundigen tekenden de wijken in dit raamwerk en de Dienst Plantsoenen ontwierp en beplante ieder jaar liefst tien hectare openbaar groen. De gemeente was sterk en

mchtig, de ambtelijke lijnen waren kort, de diensten hadden een grote autonomie en het bouwtempo lag hoog.

Na vijftig jaar zijn veel naoorlogse wijken toe aan revisie, variërend van groot onderhoud tot ingrijpende vernieuwing. De reden hiervoor is niet alleen bouwtechnisch maar ook woontechnisch. Zowel de gewenste afmetingen als de voorzieningen in en om de woningen zijn sinds de bouwtijd veranderd. Er is vraag naar meer variatie in het woningaanbod per wijk. Ook verandert de geografische positie van de naoorlogse wijken door de verdere groei van de stad. In 2001 sloot de gemeente Utrecht samen met woningcorporaties een akkoord, dat bekend staat als De Utrechtse Opgave (DUO). Tot 2009 zullen er in totaal 10.000 woningen in Overvecht, Zuilen, Ondiep, Kanaleneiland en Hoograven worden aangepakt, hetzij door sloop-nieuwbouw, hetzij door renovatie. Het is de bedoeling om in de wijken het eenzijdige aanbod van sociale huurwoningen te doorbreken en beter te voldoen aan de woonwensen van de huidige stadsbewoners. In het kader van DUO zijn inmiddels 1100 woningen gerenoveerd, vervangen of in uitvoering. Grote projecten zijn bijvoorbeeld de As in Kanaleneiland (bij de Prins Clausbrug) en Hart van Hoograven ('t Goylaan).

Met de stedelijke vernieuwing kunnen de naoorlogse wijken zich herpositioneren in de markt en heroriënteren op hun specifieke kwaliteit. Daarbij is niet overal dezelfde receptuur geschikt. Enkele wijken hebben zo'n sterk ruimtelijk concept en een zo bescheiden vernieuwingsopgave dat het voor de hand ligt om de bestaande kwaliteit

en samenhang als kader voor verandering te gebruiken. Dat geldt voor Kromme Rijn, Pijlsweerd, De Halve Maan en Tuindorp-Oost. In deze wijken kan zelfs worden ingezet op behoud van historisch belangrijke woningtypen uit de vroege jaren vijftig. Nieuw Zuilen en Majellapark kennen een grotere dynamiek en zijn gebaat met een zorgvuldige continuïteit door nieuwe concepten aan de ruimtelijke structuur toe te voegen. Bestaande en nieuwe structuren kunnen samengaan en wederom experimentele woonmilieus opleveren. Lauwerecht is een wijk die zijn kwaliteiten grotendeels is kwijtgeraakt. In een nieuw concept voor deze wijk zal slechts hier en daar een echo van de naoorlogse wijk doorklinken. Voor de grote stadsuitbreidingen Tolsteeg-Hoograven, Kanaleneiland en Overvecht tenslotte geldt dat deze wijken kunnen winnen met een nieuwe laag, mits de eigenheid van de afzonderlijke wijken en de kwaliteiten uit de naoorlogse periode overeind blijven.

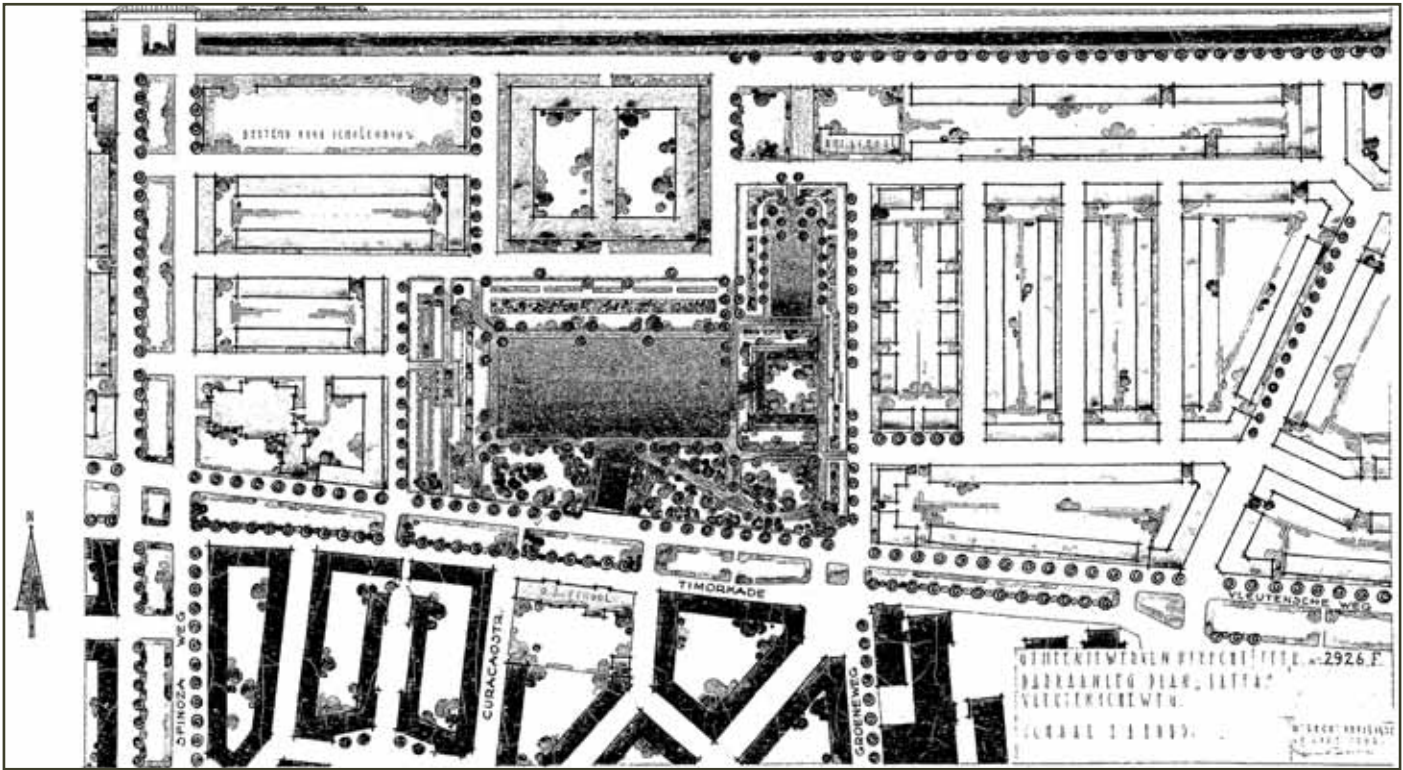
Juist nu er behoefte bestaat aan variatie in de stad en een woonomgeving met een uitgesproken identiteit, bieden de naoorlogse wijken met hun unieke kwaliteit, groenstructuur en ruimten kansen om bijzondere woonmilieus te realiseren. Misschien is het antwoord op de hedendaagse roep om gedifferentieerde woonmilieus, identiteit en 'lifestyles' voor een deel in de naoorlogse wijken te vinden. Ze liggen vaak dicht bij de binnenstad, maar zijn toch rustig en groen door hun ruime opzet en goed bereikbaar per auto. Zoals de 19e-eeuwse stadswijken vanaf de jaren tachtig aan populariteit wonnen – denk aan Lombok – zo zou er voor de Utrechtse naoorlogse wijken wel eens een doorstart aan kunnen komen.

PLANGESCHIEDENIS

Het plangebied valt uiteen in twee delen, namelijk Uitbreidingsplan Majellapark (in de jaren dertig Jaffa genoemd) en Uitbreidingsplan Vleutenseweg, bestaande uit de Schepenbuurt, aan de overzijde van het spoor, en de vlinderstrik van het Thomas à Kempis- en Spinozaplantsoen. Beide uitbreidingsplannen worden afzonderlijk besproken. Een derde Uitbreidingsplan in deze omgeving, Keulsekade / Makassarstraat (1956), behelsde de bouw van drie bejaardenflats, een lagere school met gymlokaal en speelterrein langs het Merwedekanaal. Na herzieningen van dit plan in 1960 en 1961 werden alleen de school en de gymzaal uitgevoerd.

Het Majellapark 1934-1954

De buitenplaats Jaffa werd in 1934 door de gemeente Utrecht gekocht. Het Algemeen Uitbreidingsplan van H.P. Berlage en L.N. Holsboer uit 1920 had al rekening gehouden met de voorgenomen aankoop, want ter plaatse van het buiten was een woonwijk getekend. Dit ontwerp, in de kenmerkende stijl van Berlage met uitwaaiierende wegen ('vorken') en pleinen, bevatte twee plantsoenen en een plein. Met enige fantasie zijn hierin het H.J. Schimmelplein, Majellapark en Cremerplein te herkennen. Het Schimmelplein was in het ontwerp groter dan het later zou worden, het Majellapark kleiner. Het gebied ten westen van de huidige Thomas à Kempisstraat werd geheel voor industrie bestemd. In 1929 had zich hier al Douwe Egberts gevestigd met een fabriek en woning, strategisch gelegen aan het Merwedekanaal. In de loop van de 20e eeuw breidde het DE-terrein zich telkens uit. Aan de Steenoverweg ontwierp architect Hugh Maaskant rond 1960 het Esso benzinestation en een complex van industriehallen

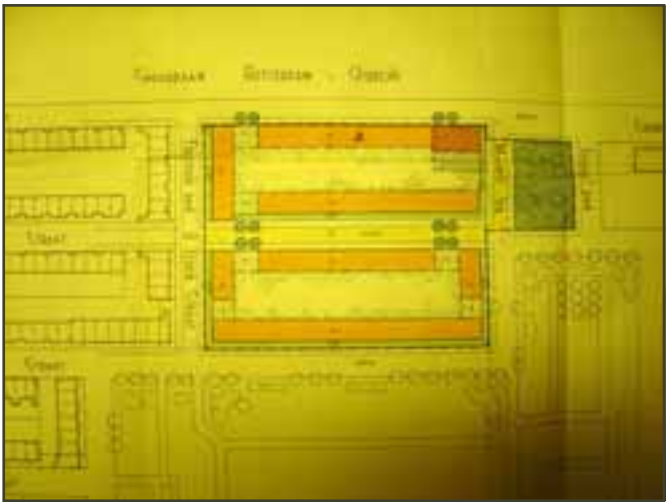
uitbreidingsplan Majellapark 1934

(nu de Gamma) voor Palthe & Spruijt Motorvisie.

Na de aankoop en sloop van buitenplaats Jaffa stelde de gemeente in 1934 een Uitbreidingsplan op voor het gebied. Het bestreek de zone tussen de Vleutenseweg en het spoor, vanaf het Cremerplein tot aan de huidige Thomas à Kempisweg. Het ontwerp week sterk af van het Algemeen Uitbreidingsplan van veertien jaar eerder. De bebouwing werd zo gunstig mogelijk op de zon georiënteerd, met een strakke ordening van bouwblokken in noordzuid-richting. Langs het spoor en de Vleutenseweg draaiden de blokken 90 graden. Het park, destijds nog Park Jaffa geheten, kreeg in het Uitbreidingsplan zijn tegenwoordige contour en werd in het ontwerp aan de noordzijde afgesloten door een bejaardenhuis voor de R.K. Parochie van den Heilige Antonius van Padua. Voorbij het park eindigde de Vleutenseweg met het kerkgebouw voor de R.K. Gerardus Majellakerk

(ontwerp H.C. van de Leur, 1934-35). Opvallend aan het parkontwerp is de strakke en rechthoekige indeling, met een gazon in het midden en stroken met borders en paviljoens daaromheen.

Het Uitbreidingsplan Jaffa werd grotendeels voor de oorlog gerealiseerd. Alleen de bebouwing direct rondom het park kwam toen nog niet tot stand. Het ging uitgerekend om de bijzondere

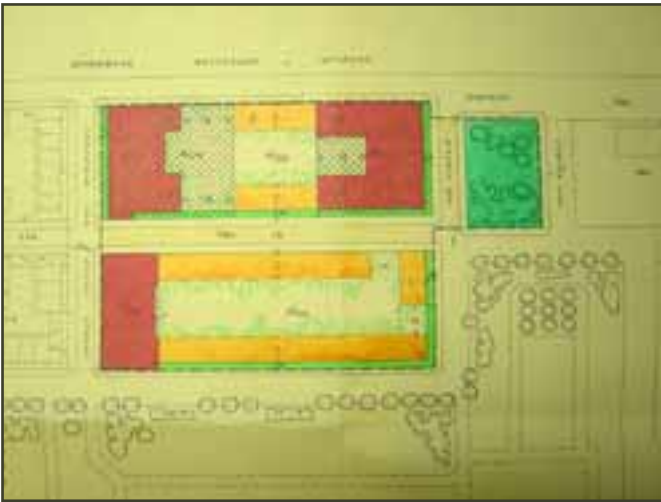

Strook Cremerstraat 1942

bouwblokken: het bejaardenhuis aan het park (tussen de Frederik van Eedenstraat en de Justus van Maurikstraat), een school aan de Justus van Maurikstraat, en de blokken met halfopen bebouwing langs het spoor en in de Queridostraat.

Strook Cremerstraat-Majellapark

Voor de locatie van het bejaardenhuis, een gebied van slechts 1,2 hectare, werd in 1941 het Uitbreidingsplan Cremerstraat-Majellapark voorbereid. Het niet gerealiseerde bejaardenhuis aan het park uit het eerdere Uitbreidingsplan maakte plaats voor twee gesloten bouwblokken met eengezinswoningen en boven- en benedenwoningen. Het ontwerp leek sprekend op de belendende bebouwing tussen de Van Meursstraat en de Cremerstraat. Op de noordoostpunt, aan de kant van het spoor, bleef een kleine vlek voor een fröbelschool over. De waarnemend inspecteur der volksgezondheid A.M. Kuysten schreef in 1942 dat hij zich in het voorstel kon vinden. Het Uitbreidingsplan werd hetzelfde jaar vastgesteld door de Utrechtse burgemeester en de Commissaris der provincie Utrecht, die in de oorlog de taak van de Gemeenteraad respectievelijk Gedeputeerde Staten waarnamen.

Strook Cremerstraat 1949

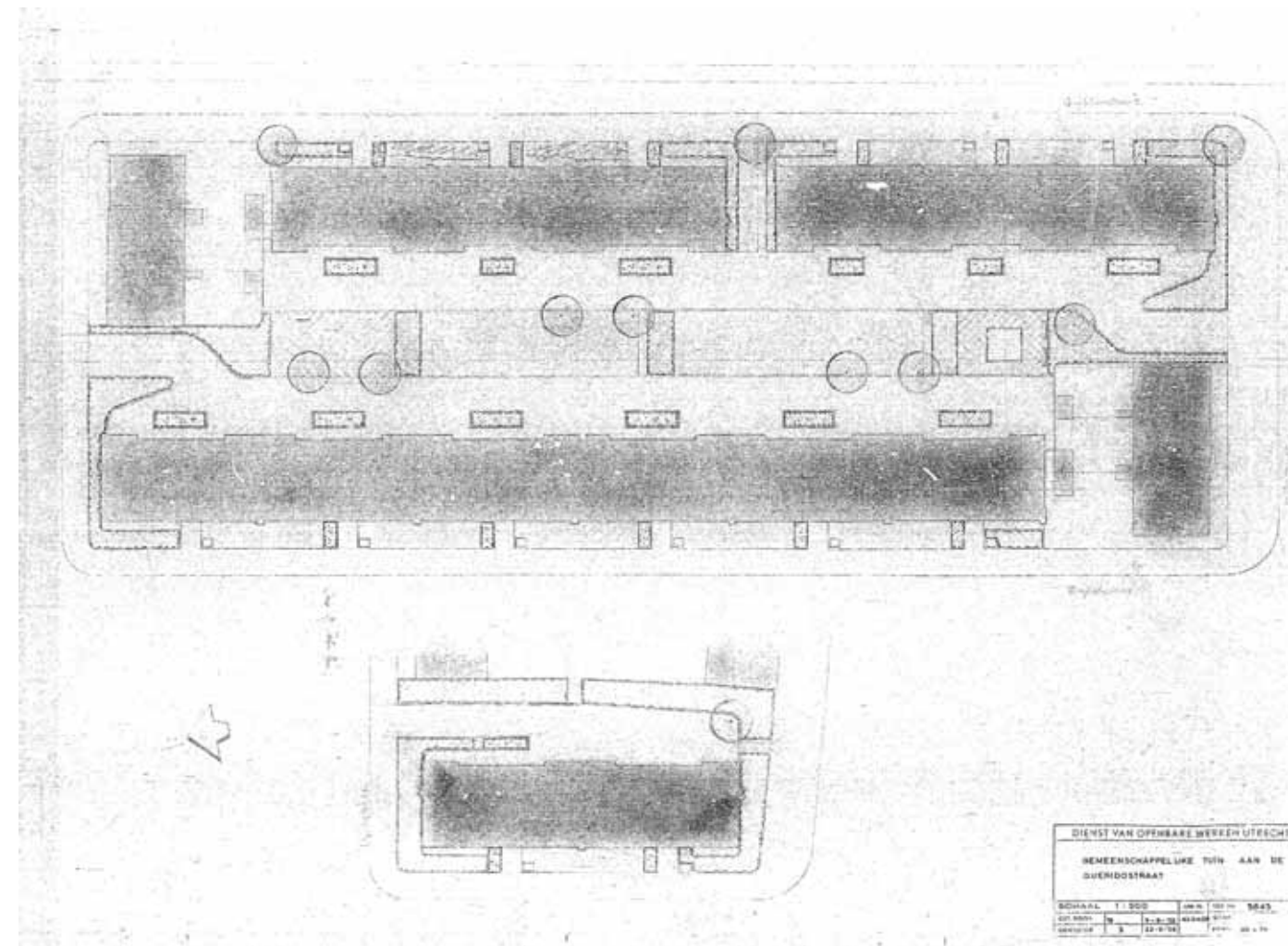
Vanwege de bouwstop tijdens de oorlog liet realisatie op zich wachten.

Pas in 1949 ging de planvoorbereiding verder met een herziening van het Uitbreidingsplan uit 1942. Inmiddels was er behoefte aan twee scholen en een wijkcentrum van de Nederduitsch Hervormde gemeente (Rozenkruizers). Voor deze functies werden beide koppen van het blok bij het spoor en de westelijke kop van het blok aan het park gebruikt. De Gemeenteraad ging in 1949 met deze wijziging akkoord, goedkeuring van Gedeputeerde Staten volgde in 1950. Dit plan werd gerealiseerd.

Een bijzonder gebouw, iets verder in de spoorzone, werd aan het Cremerplein gebouwd. Het ging om een gemeentelijk tehuis voor bejaarden. Volgens J.C. Jansen was de flat een moderne vertaling van een klassiek hofje, met zelfstandige bejaardenwoningen – maar dan in een gestapelde uitvoering.¹ De bewoners behielden hun zelfstandigheid, maar konden aanspraak maken op wijkverpleging en een beheerder. Verder was er een gemeenschappelijke ruimte. Hoewel het uitbreidingsplan niet over deze locatie handelde, paste dit 'gestapelde hofje' uitstekend in de 'geest' van Majellapark en Vleutenseweg, als proeftuin voor de naoorlogse woningopgave in Utrecht.

Bebouwing Majellapark-Queridostraat

Het bouwblok aan de oostzijde van het Majellapark kwam aan het begin van de jaren vijftig tot stand. Hiervoor werd het Uitbreidingsplan niet herzien, de woonbestemming en de open bebouwing met een collectieve binnentuin volgen in grote lijnen het plan uit 1934. Er zijn echter twee opmerkelijke verschillen. Ten eerste veranderden

gemeenschappelijke tuin aan de Queridostraat

de vier korte blokjes langs het park in een lange, doorlopende wand. Ten tweede werd het blok niet opgebouwd uit grondgebonden woningen, maar portieketageflats met drie woonlagen op een half verdiepte plint van bergingen en garageboxen. Het blok was in 1953 gereed. *De Schakel*, het tijdschrift van, voor en door het gemeentepersoneel van Utrecht, bestempelde dit project als 'symbool van Utrechts uit steen gehouwen wil om de woningnood te boven te komen.'²

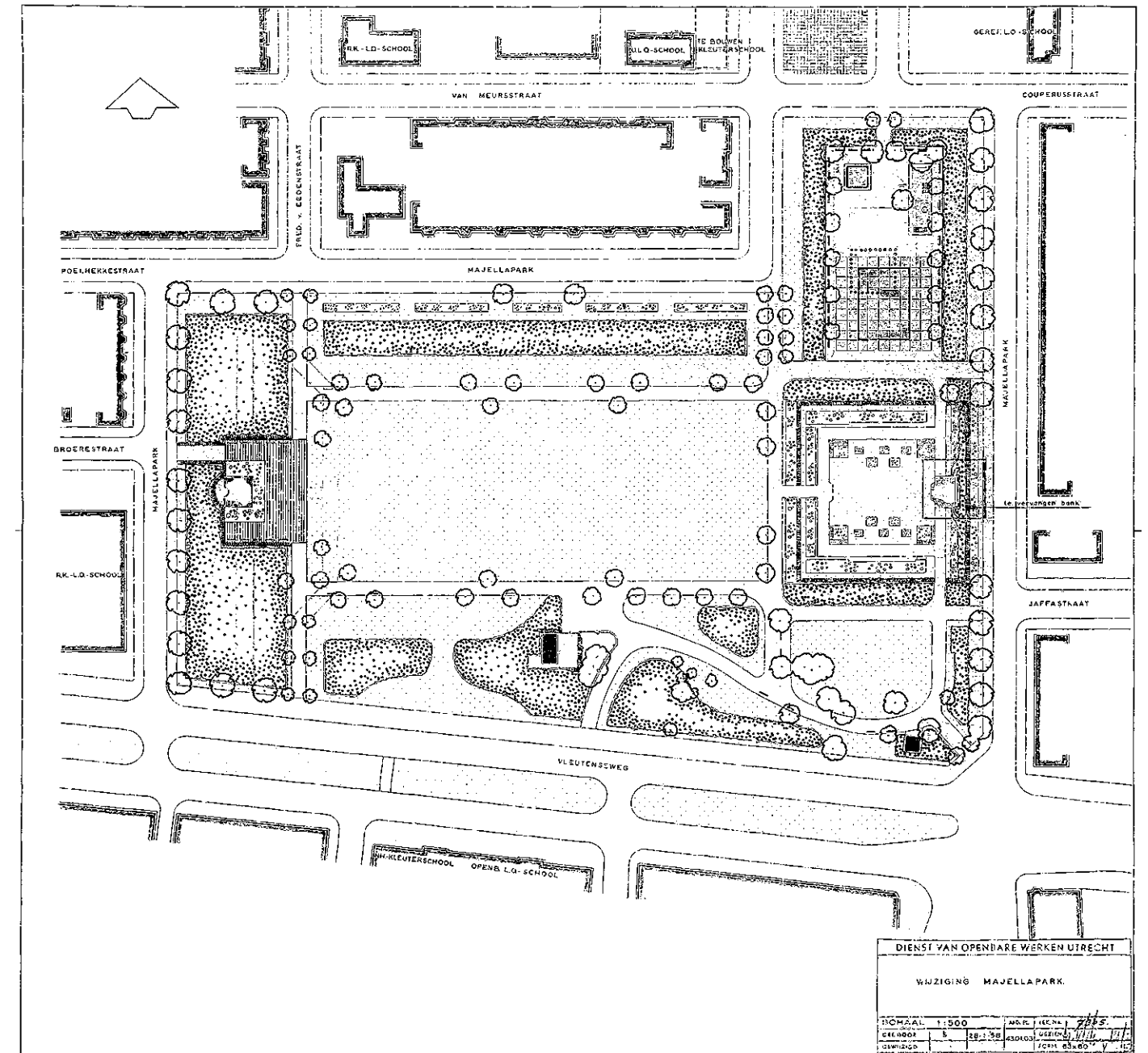
In het Utrecht van 1953 moet het appartementengebouw aan het Majellapark

een opvallend fenomeen zijn geweest, getuige de beschrijving ervan in *De Schakel*. Ondanks de drie verdiepingen werd gesproken over hoogbouw en een massaal blok. Volgens het blad had de architect (de gemeentelijke Bouw- en Woningdienst) de eentonigheid bestreden, door in de gevels accenten aan te brengen van trappenhuisen, balkons en schoorstenen. Op verzoek van de PTT waren de brievenbussen in het trapportiek gehangen, in elk portiek zes. De woningen waren een toonbeeld van modern wonen. Geluidsoverlast bleef beperkt, dankzij de open trappenhuisen en de vloeren van holle baksteen. De interieurs hadden volop licht en

lucht, dankzij de grote ramen en de halfglazen verbindingsdeuren van de kamer naar de keuken. Door in de woonkamer de kachels aan de gevel te plaatsen werd de koudeval achter de ramen weggenomen, precies zoals bij radiatoren van een CV. De badkamer was luxueus, met lavet, wastafel, douchebak en een wandbekleding van betonemail. De vuilnisbak hoorde op de loggia, hier kon de huisvrouw volgens *De Schakel* 'op zondagmorgen eens een puddinkje laten afkoelen'.

De ruimten onder de woningen werden apart verhuurd, ze waren 9 bij 3,5 meter en deden dienst als garage of bedrijfsruimte. Per trappenhuis waren zes kleine bergingen voor de bovenliggende woningen. Aan de kant van het Majellapark en de Queridostraat was de plint half verdiept. Door het binnengebied uit te graven werden de garages achterlangs bereikbaar. Het ontwerp voor het binnenterrein, uit 1952 en herzien in 1956, werd door de ontsluiting van de garages gedicteerd. Aan beide gevels kwam verharding, onderbroken door heggen bij de portieken en verluchtigd met een groenstrook middenin het binnengebied.

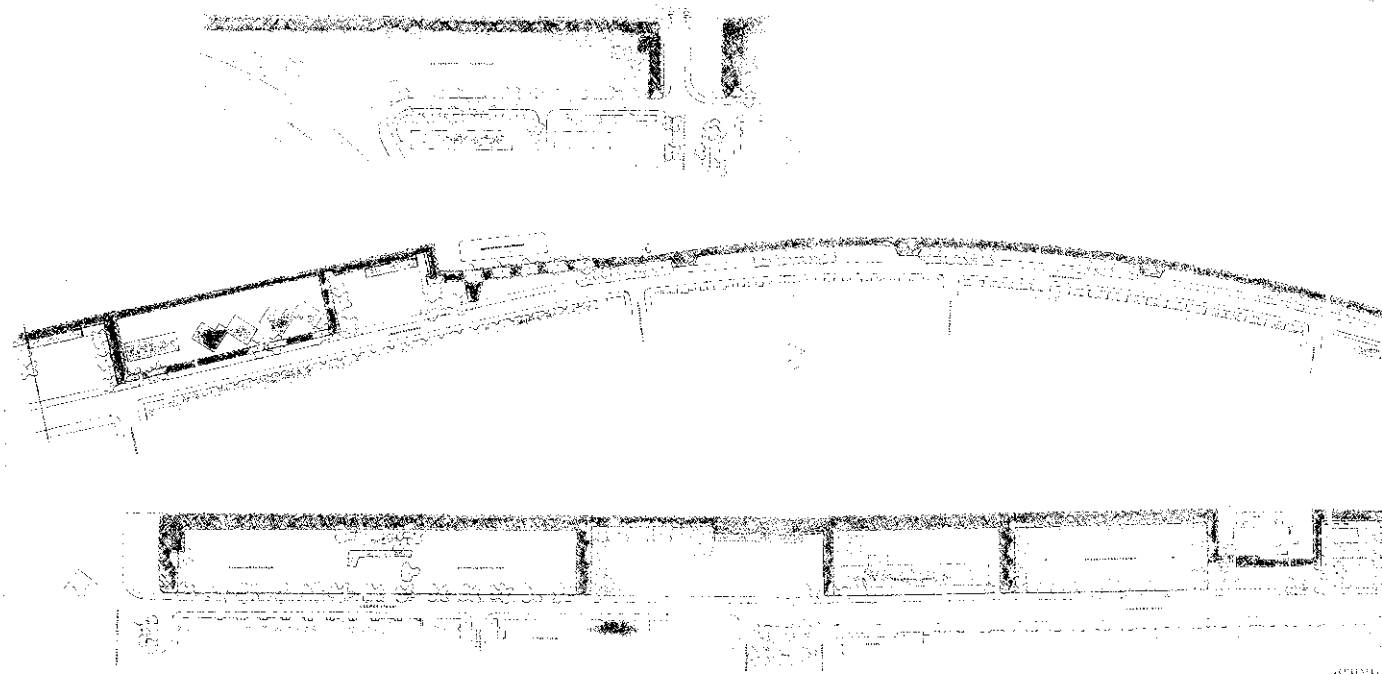

Herinrichting Majellapark, 1958

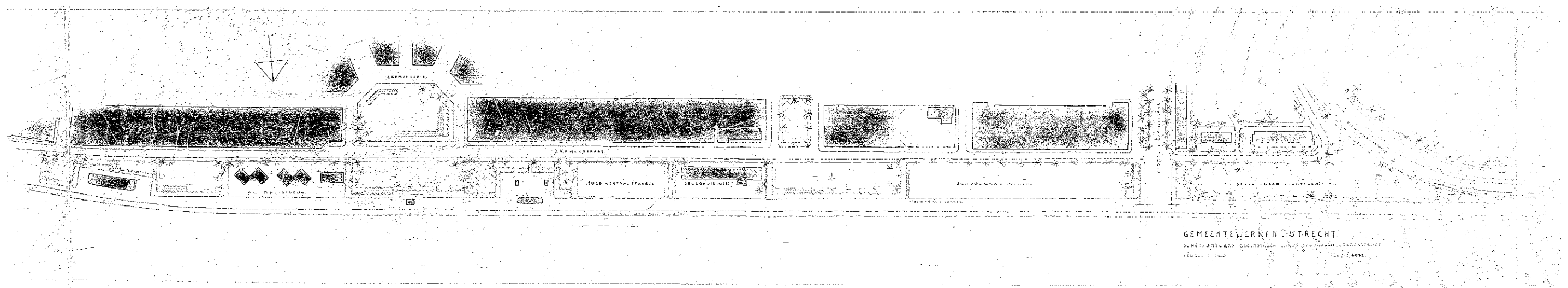
Herinrichting Majellapark

De laatste stap van de naoorlogse vernieuwing van het Majellapark was de herinrichting van het park, ontworpen in 1958. Het vooroorlogse kijk- en flaneerpark maakte plaats voor een recreatiepark met speelvoorzieningen voor de kinderen uit de buurt en de nieuw gebouwde scholen. De bestaande zandbak verhuisde naar een zonniger plaats, de verharde speelruimte

ernaast werd uitgebreid en van nieuwe banken en speeltoestellen voorzien. Als attractie werd een ondiepe plasvijver met eilandjes toegevoegd, die in de winter als ijsbaan kon worden gebruikt. Met name de oplossing om de vijver met dakvilt waterdicht te maken, kreeg veel aandacht in de vakbladen. De recreatieve voorzieningen van het Majellapark zetten de toon voor de inrichting van de speelplaatsen in het naoorlogse Utrecht.

ontwerp buitenruimte spoorzone Cremerstraat

ontwerp buitenruimte spoorzone Cremerstraat

Uitbreidingsplan Vleutenseweg

Tot 1937 was het gebied ten westen van de Thomas à Kempisstraat gereserveerd voor industrie langs het Merwedekanaal. In deze zone kwam bijvoorbeeld Douwe Egberts en de energiecentrale (Pegus). Nadat houthandel Jongeneel het terrein langs de industriehaven had gekocht, bleef een restruimte over die voor de vestiging van fabrieken niet zo gunstig was. Het was de verwachting dat deze zone na de op handen zijnde aanleg van het Amsterdam-Rijnkanaal nog minder aantrekkelijk voor de industrie zou zijn. Vanwege de grote vraag naar woningbouw en het tekort aan bebouwbare grond binnen de gemeentegrenzen lag het voor de hand om de restruimte voor woningbouw te bestemmen. In 1937 werd hiervoor een Uitbreidingsplan gemaakt, dat de Gemeenteraad het jaar daarop vaststelde.

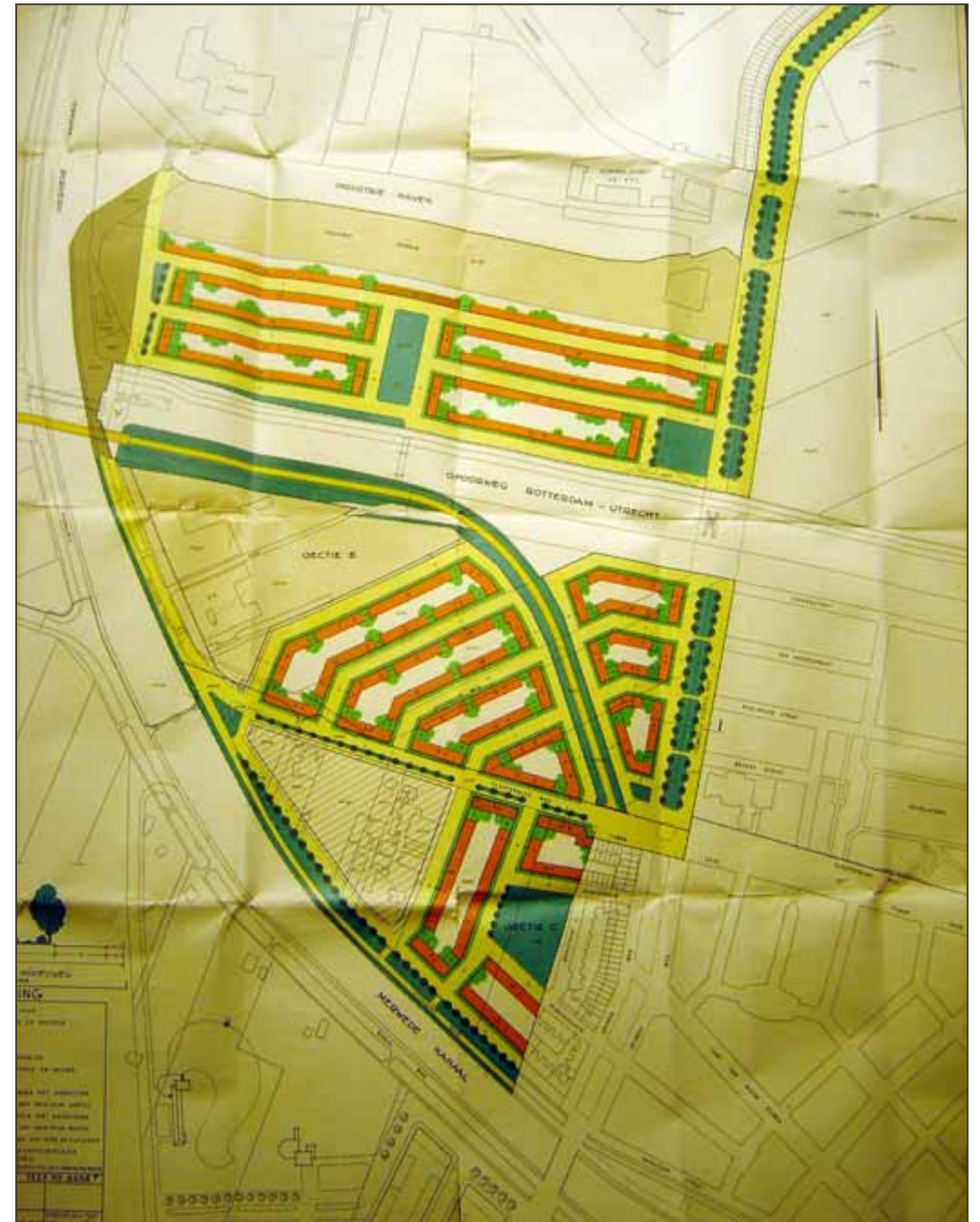
Het ontwerp voorzag in de bouw van ongeveer 400 woningen aan elke kant van de spoorlijn Utrecht-Woerden. De locatie werd niet alleen door het spoor doorsneden, maar ook door de ringweg (Cartesius-, Spinoza- en Thomas à Kempisweg) en de Vleutenseweg, die in verband met de aanleg van een vaste brug over het Merwedekanaal in de jaren dertig was verlegd in een S-vormige bocht. Het noordelijke deel van de nieuwe wijk (Scheppenbuurt) was bestemd voor goedkope arbeiderswoningen, in lange blokken evenwijdig aan het spoor en het fabrieksterrein. Deze wijk zou slechts door een plantsoen halverwege (Aakplein) worden onderbroken. In het zuidelijk deel (een gebied ruimer dan het huidige Spinoza- en Thomas à Kempisplantsoen) werden beneden- en bovenwoningen voor 'kleine middenstanders'

en 'betere arbeiders' geprojecteerd. Dit plandeel bestond uit langwerpige bouwblokken haaks op de oprit naar de brug over de Merwede, met hoekverdraaiingen op de koppen om aan te sluiten op de oude Vleutenseweg (het stuk dat doodliep op het Merwedekanaal) en de Thomas à Kempisweg. Via een achterpad was er toegang tot het binnengebied, met ondiepe tuinen (6-8 meter).

In een advies aan Gedeputeerde Staten velde P.K. van Meurs, de Hoofdinspecteur van Volksgezondheid, een vernietigend oordeel over dit uitbreidingsplan.³ Volgens hem was het volkomen uit de tijd om pal naast een industriegebied, waar fabrieken zich zonder enige belemmering mochten vestigen, een woonwijk te maken die niet met een groenzone of anderszins daarvan was afgescheiden. Van Meurs schreef dat groene gordels rondom industrieterreinen in ieder modern uitbreidingsplan aanwezig waren. Bovendien klopten de ligging en de afmetingen van het gebied niet voor woningbouw. Minutieus ging hij op de verdere gebreken van beide plandelen in.

Commentaar op het noordelijk deel:

- Terrein ongeschikt voor woningbouw, ondiepe blokken met kleine tuinen, tuinen direct aan fabrieksterrein, verkeerde oriëntatie woningbouw, met veel woonkamers op het noorden.
- Winkels in het midden van de buurt en niet bij de toegangsweg; onhandig voor bewoners en bevoorrading, bovendien ongunstig georiënteerd met etalages op het zuiden
- Geïsoleerde ligging van de wijk, 'van verheffende invloed door direct contact met

uitbreidingsplan Vleutenseweg 1937: afgekeurd

andere woonwijken kan geen sprake zijn'

- De belangen van de grondeigenaar zijn hier voorop gesteld; technisch, sociaal-economisch, esthetisch en formeel zijn er grote bedenkingen

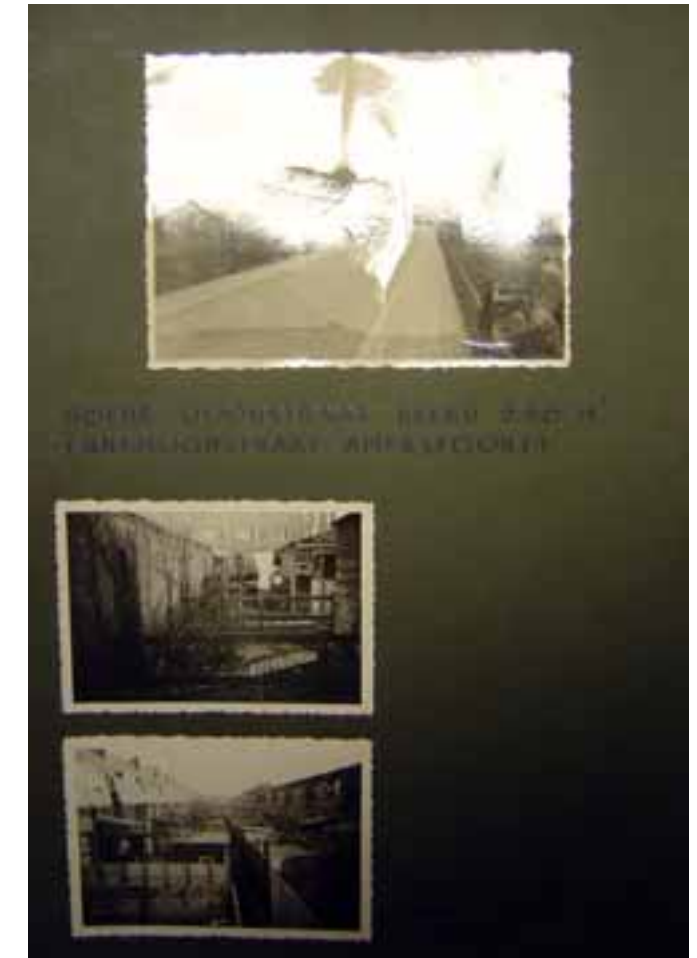
Commentaar op het zuidelijk deel:

- Ontbreken van een aansluiting op het industrieterrein; geen groenzone
- Slechte oriëntatie van de woonstraten, bovendien te brede straten en te smalle voortuinen (een goed voorbeeld was volgens Van Meurs het Soesterkwartier in Amersfoort)
- Woningtypes (boven- en benedenwoningen), waar geen behoefte aan is
- Ontbreken van pleinwanden en ruimtewerking langs de oprit naar de brug, een esthetisch onbevredigende oplossing.

Van Meurs concludeerde: 'Het ontwerp bezit m.i. geene aesthetische kwaliteiten. De absolute gelijkvormigheid der woonstraten en voortuindiepten, die niet berust op technisch en economisch dwingende en overtuigende overwegingen, zal leiden tot een zeer dorre stadswijk.' In de beoordeling was de hele gereedschapskist van de stedenbouw uit het interbellum gebruikt: maten van voortuinen en achtertuinen, pleinwanden, ruimtewerking, knikken, straatbreedten. Alle goede beginselen van de stedenbouw waren volgens Van Meurs overboord gegooid. Zo zou een plek die in niets geschikt was voor woningbouw op geen enkele manier geschikter worden gemaakt. Opvallend in deze kritiek is dat nergens een probleem werd gemaakt van de vele verkeerswegen (rondweg, oprit A2) die de woonwijk doorsneden. Alleen

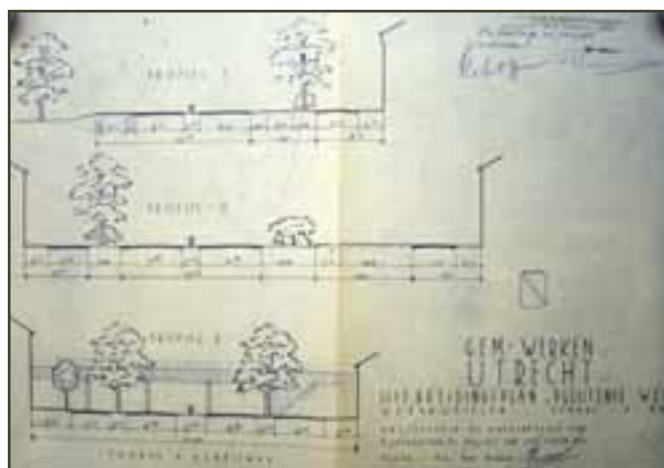
Inspecteur van Volksgezondheid Van Meurs illustreerde zijn bezwaren op het uitbreidingsplan uit 1937 met foto's van goede en slechte voorbeelden. Het Soesterkwartier in Amersfoort was in zijn ogen voorbeeldig wat straat- en tuinbreedtes betrof.

het feit dat vier woonstraten over een lengte van nog geen 200 meter op de ringweg zouden uitmonden werd verworpen en zou met ventwegen beter kunnen worden. Verkeersveiligheid, lawaai, overlast, stank en drukte werden niet als problematisch ervaren. Dit (impliciete) denkbeeld over de plek van het verkeer in de stad zou tijdens de naoorlogse periode in Utrecht standhouden (Overvecht, Lauwerecht, Pijlsweerd, Tuindorp-Oost). Ondanks de kritiek van Van Meurs stelde Gedeputeerde Staten het Uitbreidingsplan in 1939 vast.

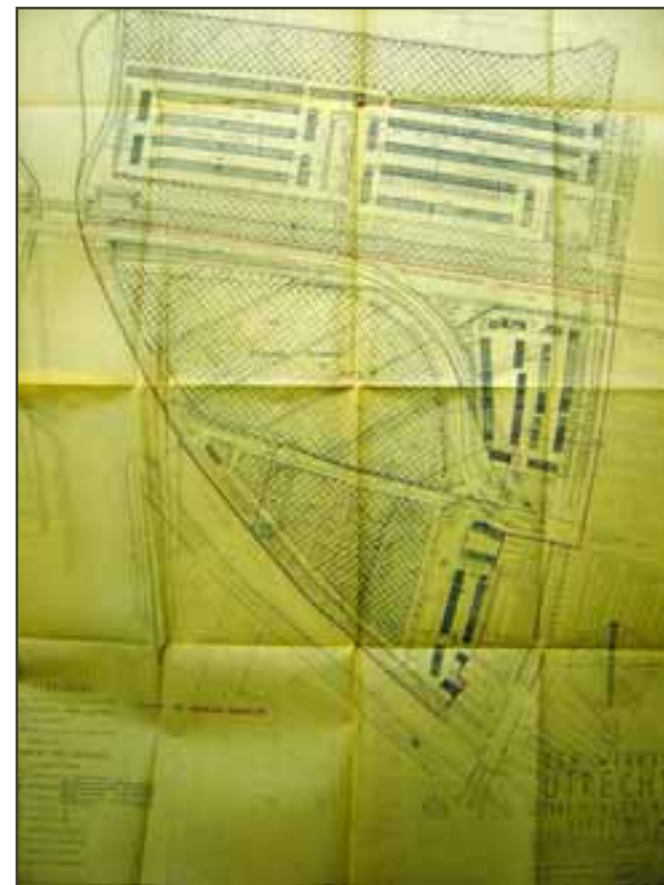
Uitbreidingsplan 1948

Pas na de oorlog ging de planvorming verder, de voorbereiding van een herziening begon in 1948. Het noordelijke deel, de Schepenbuurt, was al in uitvoering volgens het eerdere plan. Het zuidelijk deel werd nieuw ontworpen, waarbij een centrale zone van 11 hectare de industriebestemming terugkreeg. Rondom dit gebied werd een groene gordel van 25 meter gelegd. Het resterende woongebied besloeg 6,5 hectare. In het ontwerp zaten twee opvallende veranderingen: een betere scheiding van woonverkeer en doorgaand verkeer (ventwegen) en een nieuwe verkaveling met noordzuid georiënteerde woonblokken, waarvan de hoeken open waren gelaten. Ook de woningtypologie werd aangepast, vergeleken met het plan uit 1937, 'met het oog op de exploitatiemogelijkheden en de grote woningbehoefte.' Op een kleiner gebied werden bijna evenveel woningen geprojecteerd: 705 woningen, 8 winkelwoningen, 22 bedrijfsruimten en een benzinstation. Aan de belangrijkste kritiek op het vooroorlogse plan was tegemoet gekomen. De Provinciale Planologische Dienst kon zich in dit voorstel vinden. Met name de vrije ligging van de Majellakerk aan het verkeersplein op de Vleutenseweg en de Thomas à Kempisweg

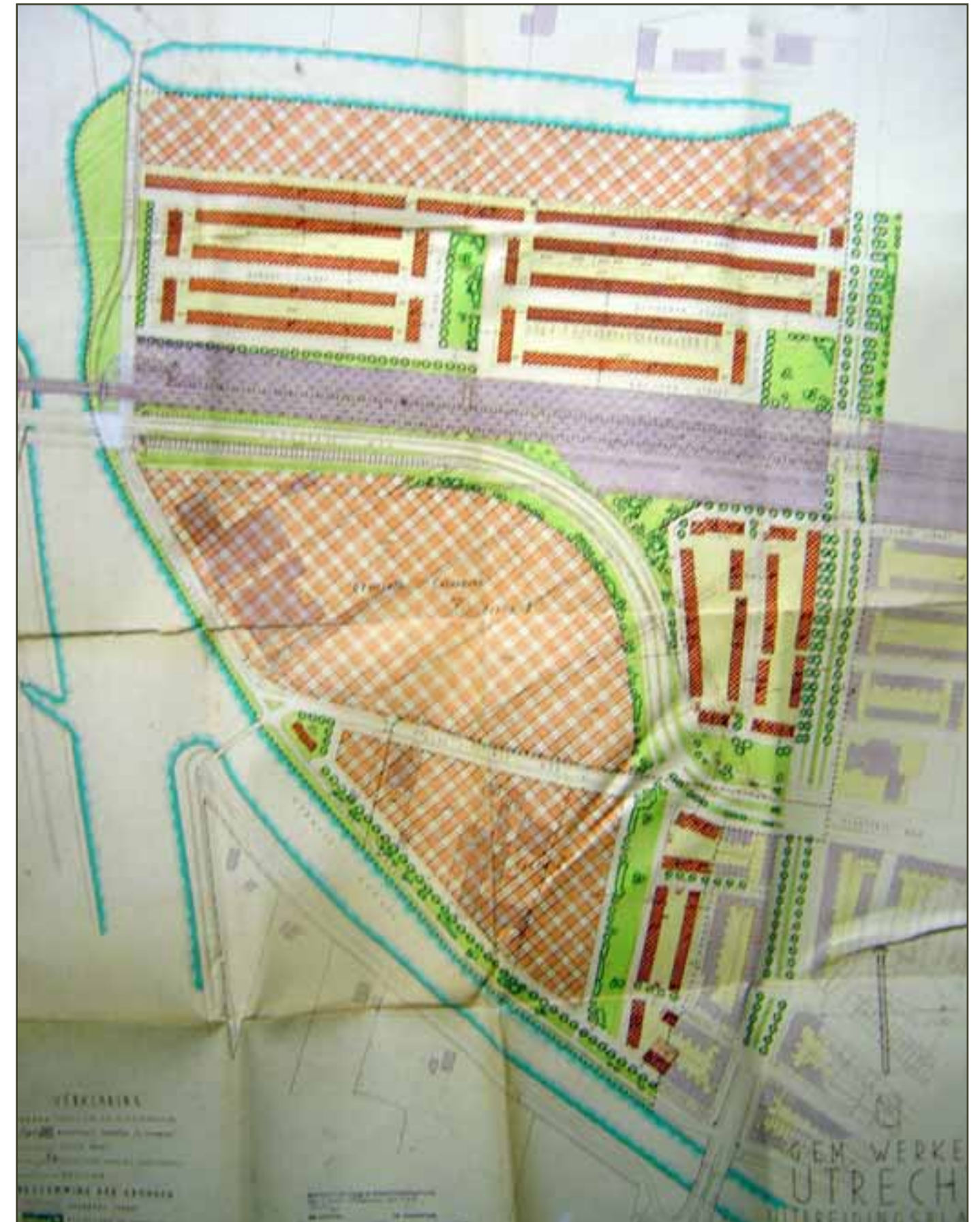

wegprofielen Vleutenseweg 1948

werd gewaardeerd. Over het voorstel om een tankstation aan het verkeersplein te vestigen luidde het advies om het bescheiden te houden. Tenslotte beval de PPD aan om het bouwblok tussen de oprit van de brug en de Thomas à Kempisweg zo gesloten mogelijk te maken om inkijk in de achtertuinen te voorkomen. Het uitbreidingsplan werd in 1950 door Gedeputeerde Staten goedgekeurd.

te herzien gedeelte Vleutenseweg 1948

uitbreidingsplan Vleutenseweg 1948: goedgekeurd, maar opnieuw herzien

Uitbreidingsplan 1951

Ook het tweede plan voor de Vleutenseweg kwam niet in uitvoering, enkele maanden na de goedkeuring besloot de gemeenteraad alweer tot herziening. Daar werden verschillende redenen voor aangevoerd, zoals:

- Behoeftte aan een aantrekkelijker verkaveling 'waardoor de woningblokken meer verbonden zullen zijn met het groen en van de woningen uit een beter uitzicht wordt verkregen.'
- Wens om ruimte voor recreatie aan de wijk toe te voegen
- Noodzaak tot wijziging van de gebiedsgrens, in verband met ontwikkeling industrie en de oprit naar de brug
- Toename van de woning- en winkelaantallen, verhoging van de bebouwing langs de Thomas à Kempisweg tot vier lagen⁴

De werkelijke reden voor de snelle koerswijziging was financieel van aard. Het bleek namelijk dat het project alleen kon rekenen op een verminderde rijksbijdrage. In de praktijk betekende dat hoge huren, zonder dat deze gerechtvaardigd werden door een meerwaarde van de woonomgeving, integendeel. De bedoeling

maquette Vleutenseweg 1952

van de herziening was om een zo aantrekkelijk woonmilieu te scheppen dat de woningen hun hoge huurprijs volledig waard waren. Het ontwerp werd in juli 1951 gepresenteerd. De toelichting: 'De zeer smalle, voor woningbouw bestemde strook ten westen van de Bonistraat geeft echter niet veel gelegenheid tot het scheppen van een eigen karakter, vrij van de bestaande bebouwing. Door nu de ontworpen groenstrook langs deze bebouwing, die als scherm en groenvoorziening moest dienen, te versmallen, maar bovendien het plan zodanig te wijzigen, dat het openbaar groen als verspreide elementen tussen de bouwstroken wordt opgenomen, is juist het zo gewenste karakter gevonden. In verband hiermede is ook, ter voltooiing, het complex, ingesloten door de Vleutenseweg, de spoorbaan en de Thomas à Kempisweg, in dezelfde bouwwijze ontworpen.'⁵ Zo ontstond de eerste strokenbouw van Utrecht. Het plantsoen als aantrekkelijke woonmilieu was ontwikkeld voor het Spinozaplantsoen en werd in het Thomas à Kempisplantsoen herhaald. De groene binnengebieden lagen dankzij de hoge randbebouwing in de luwte van de Thomas à Kempisweg en de rotonde, maar grensden in het westen direct aan de oprit naar de brug. Kennelijk werd in 1951 van het interstedelijke verkeer weinig verwacht. Met de woontypologie werd een goedkope oplossing gezocht door een galerij met maisonnettes boven op een strook benedenwoningen te plaatsen ('twee op een'). In het totaal bevatten de twee plantsoenen 324 woningen en twee kinderspeelplaatsen. In beide plandelen was ruimte voor winkels.

Omdat het plan niet ter inzage had gelegen, maakte het Ministerie van Wederopbouw

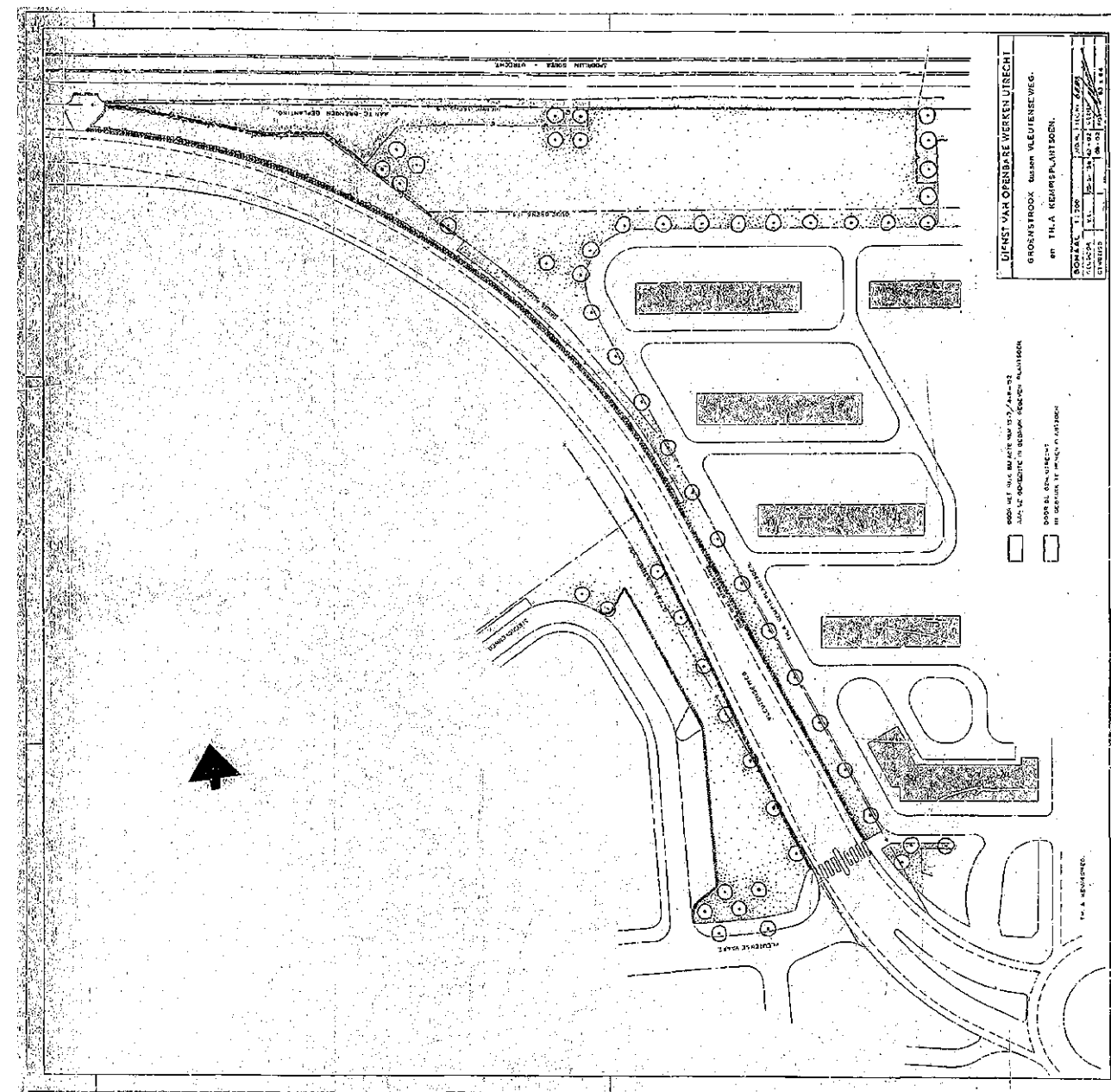
uitbreidingsplan Vleutenseweg 1951: uitgevoerd

en Volkshuisvesting bezwaar tegen het Uitbreidingsplan. Toch stelde de gemeenteraad het in 1951 vast. De bouw van de woningen was al begonnen toen Gedeputeerde Staten er een jaar later goedkeuring aan moest geven. Enkele details werden nog besproken, zoals het voorstel van de gemeente om transformatorhuisjes in het openbaar groengebied te plaatsen. Verder was de provincie tegen de plaatsing van een

benzinepomp aan de verkeersrotonde, omdat het uitzicht op de Majellakerk erdoor zou worden bedorven. De gemeente wilde met de benzinepomp juist het verkeer dat de stad uitging bedienen en meende dat het weinig afbreuk aan de kerk deed: 'Het is onzes inziens in een stedelijke samenleving volkomen verantwoord, ook in de omgeving van een kerkgebouw, over te gaan tot de stichting van een voorziening als

derde herziening uitbreidingsplan Vleutenseweg 1960

groenstrook tussen Vleutenseweg en Th. A. Kempisplantsoen

uitbreidingsplan Keulsekade-Markassarstraat 1956: drie bejaardenflats, lagere school, gymzaal en speelterrein langs het Merwedekanaal

uitbreidingsplan Keulsekade-Markassarstraat 1960: alleen de school en de gymzaal werden uitgevoerd

de onderhavige, vooral wanneer dit geschiedt langs een belangrijke uitvalsweg en voldoende rekening is gehouden met de afstand tussen de gebouwen.' Uiteindelijk won de religie het van de mobiliteit en verhuisde de pomp naar de oprit van de brug. Het uitbreidingsplan werd goedgekeurd. In 1960 volgde een derde herziening, de winkels in het Spinozaplantsoen en Madioenstraat bleken

overbodig en kregen de bestemming bijzondere bebouwing. De strook grond langs het spoor werd bestemd voor openbaar groen, sport en spel.

CHRONOLOGIE

1934
Stratenplan voor de terreinen van de R.K. Parochie van den H. Antonius van Padua (gebied tussen Vleutenseweg en Cremerstraat) vastgesteld door de gemeenteraad (13 april).
Ontwerp parkaanleg plan Jaffa (Majellapark en omgeving).

1937
Uitbreidingsplan Vleutenseweg (gebied ten westen van de Thomas à Kempisweg en Schepenbuurt)

1938
Uitbreidingsplan Vleutenseweg vastgesteld door de raad (28 juli)

1939
Uitbreidingsplan Vleutenseweg goedgekeurd door Gedeputeerde Staten (25 april)

1942
Uitbreidingsplan Cremerstraat-Majellapark vastgesteld (6 februari), goedkeuring provincie (12 mei)

1949
Vaststelling door de raad Herziening Uitbreidingsplan Vleutenseweg (29 september) en Cremerstraat-Majellapark (4 november)

1950
Goedkeuring van uitbreidingsplannen Vleutenseweg (28 februari) en Cremerstraat-Majellapark door Gedeputeerde Staten.
Intrekkings- en voorbereidingsbesluit door de gemeenteraad van het UP Vleutenseweg (28 december)

1951
Tweede herziening Uitbreidingsplan Vleutenseweg vastgesteld door de Gemeenteraad (2 augustus)

1952
Tweede herziening Uitbreidingsplan Vleutenseweg goedgekeurd door GS (14 oktober)

1953
Woonblok aan het Majellapark gereed

1956
Uitbreidingsplan Keulse Kade / Makassarstraat, plan voor de bouw van drie bejaardenflats aan de kade (vaststelling gemeenteraad 22 maart, vaststelling 31 juli)

1958
Ontwerp herinrichting Majellapark
Bejaardenflat Cremerplein gereed

1960
Herziening Uitbreidingsplan Keulsekade-Makassarstraat, bejaardenflats van de baan, er blijft een school en gymzaal over. Derde herziening Uitbreidingsplan Vleutenseweg, de winkelbestemming in Spinozaplantsoen verandert in bijzondere bebouwing (vaststelling 17 november, goedkeuring 6 maart 1961)

1961
Vaststelling eerste herziening Uitbreidingsplan Keulsekade-Makassarstraat (10 augustus), goedgekeurd door GS (24 december)

NOTEN

¹ J.C. Jansen, ‘Het nieuwe gemeentelijke tehuis voor bejaarden’, De Schakel (1958) 3, 9-11.

² B., ‘Gaaf u even mee naar het Majellapark?’, *De Schakel* (1953) 18, 7.

³ P.K. van Meurs, advies betreffende het Uitbreidingsplan Vleutenscheweg Utrecht, 13 september 1938.

⁴ Gemeenteraad, gedrukte verzameling, 22 december 1952.

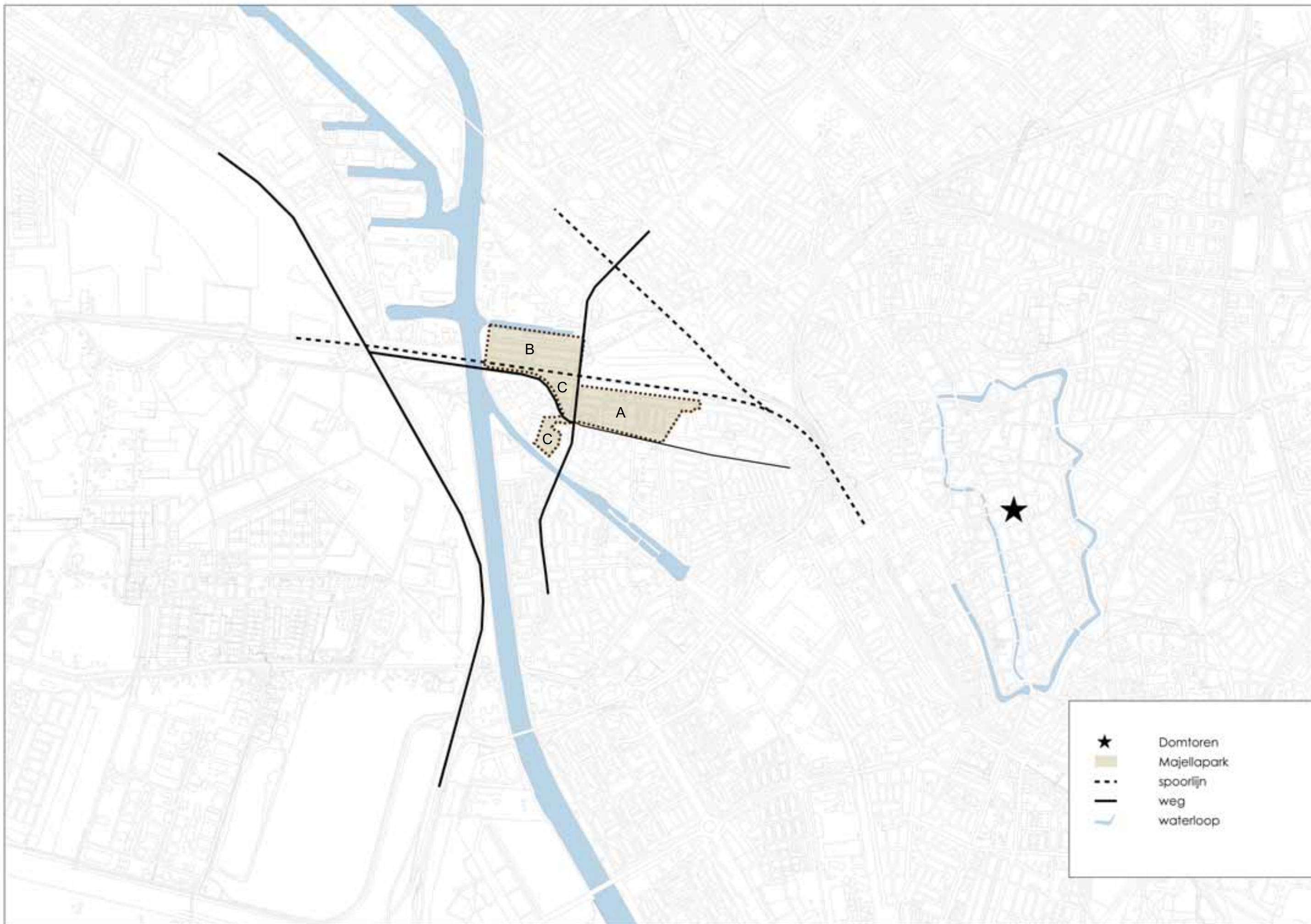
⁵ Uitbreidingsplan Vleutenseweg, derde ontwerp, toelichting 18 juni 1951.

SITUATIE

Ligging en begrenzing van de wijk. Situering ten opzichte van de binnenstad, de hoofdverkeers-verbindingen en de waterwegen. De Uitbreidingsplannen Majellapark en Vleutenseweg beslaan verschillende gebieden:

- A Majellapark: met name de bouwblokken ten noorden en ten oosten van het park
- B Schepenbuurt: ten noorden van het spoor
- C 'Vlinderstrik': Thomas à Kempis- en Spinozaplantsoen (tegenwoordig ook aangeduid als de Majellaknoop)

★	Domtoren
■	Majellapark
- - -	spoorlijn
—	weg
~	waterloop

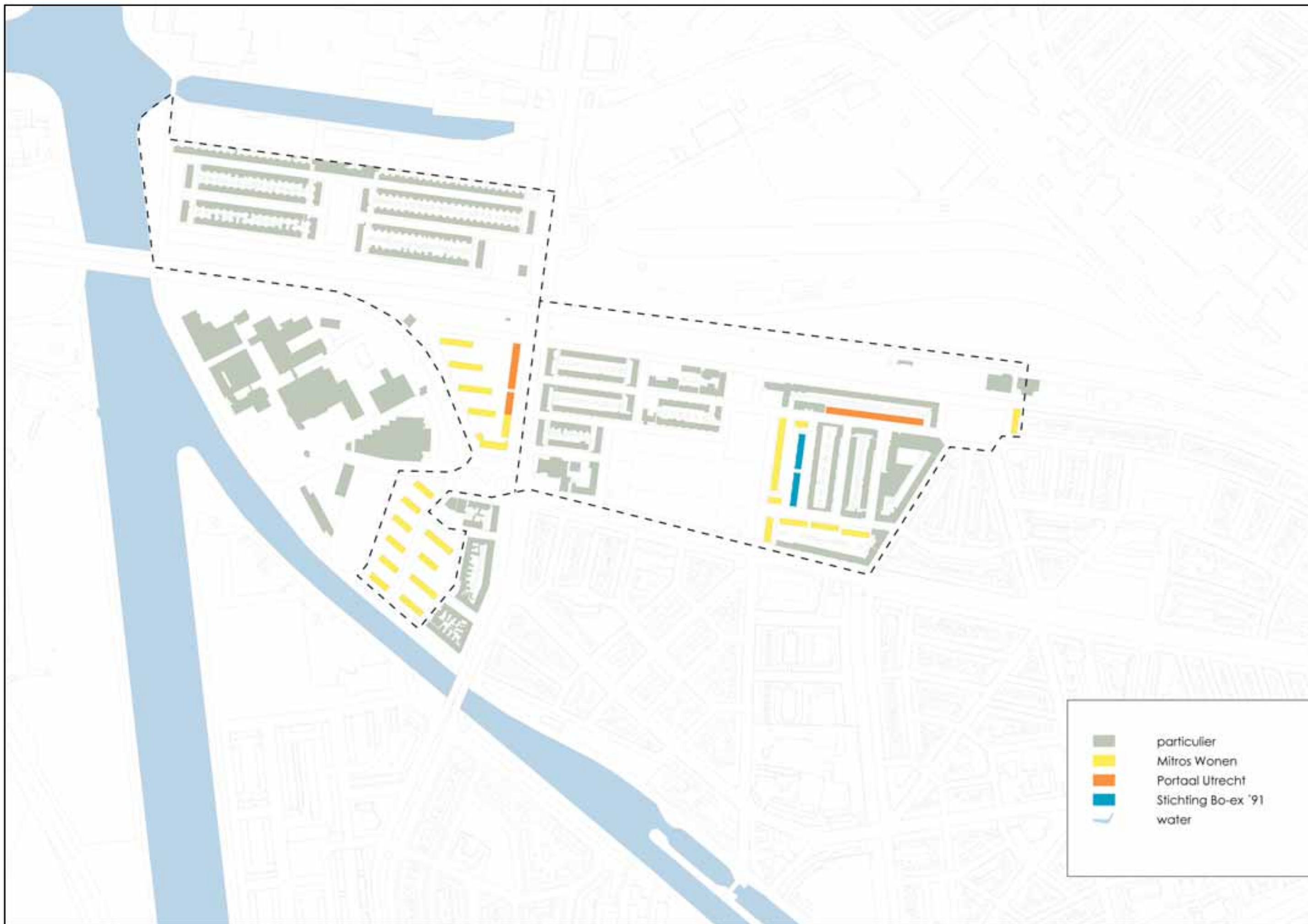
BEGRENZING

Luchtfoto van de wijk met de begrenzing,
aangeduid met straat- of waterwegnaam.

EIGENDOM

Bezit van Utrechtse corporaties in de wijk.

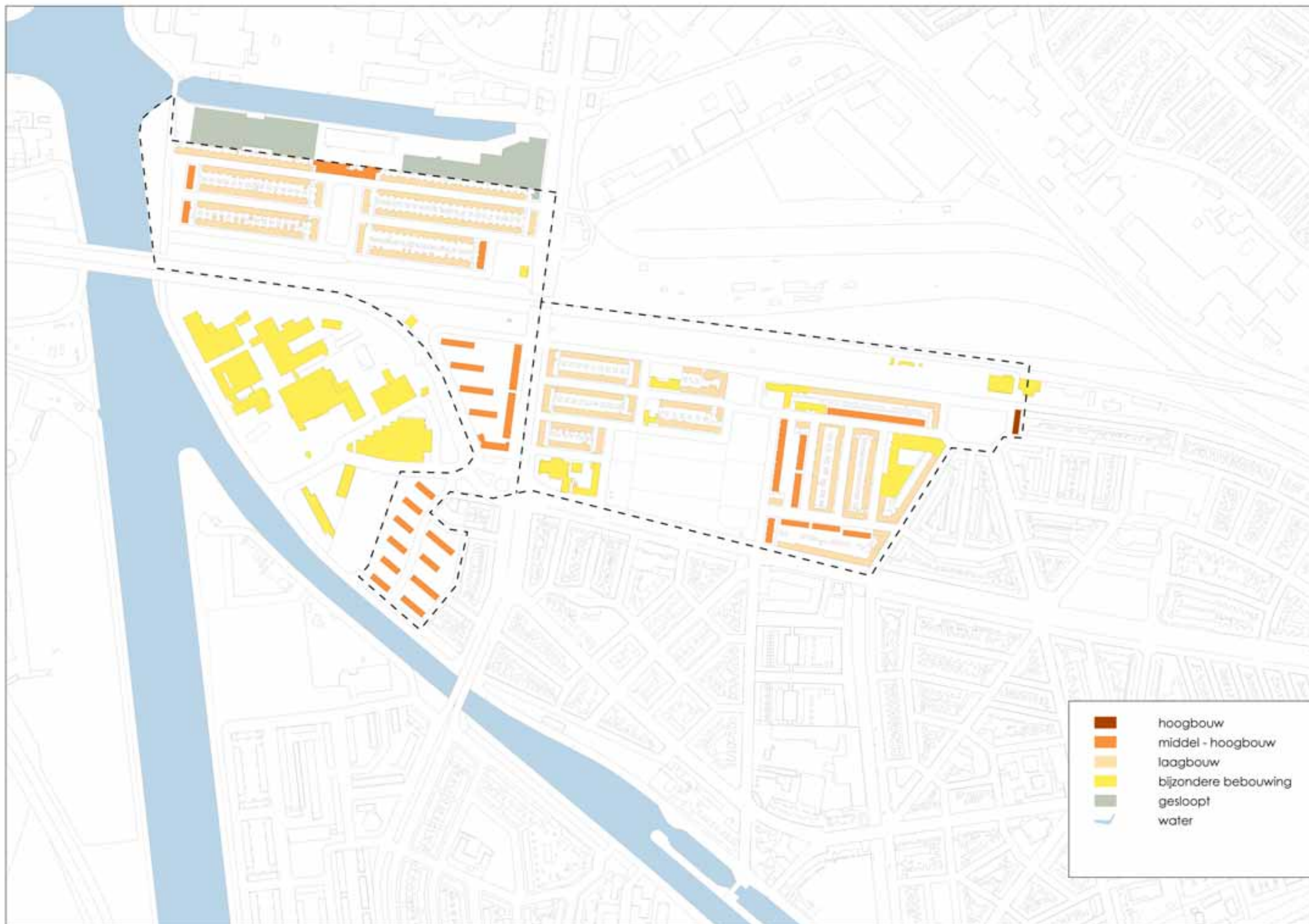

BESTAANDE BEBOUWING

Woonbebouwing is aangegeven in laag-, middelhoog- en hoogbouw. De Schepenbuurt bevat voornamelijk eengezinshuizen met enige hogere bebouwing op de koppen en aan het plein (onder andere wonen boven winkels).

Het Thomas à Kempis- en Spinozaplantsoen bestaat uit gestapelde bebouwing (‘twee op een’, maisonnettes op de begane grond met daarboven appartementen).

Rondom het Majellapark zijn boven- en benedenwoningen, portieketageflats en eengezinshuizen te vinden. Elk gebied heeft zijn eigen bouwvormen en soms zijn er zelfs verschillende tijdslagen per gebied aanwijsbaar.

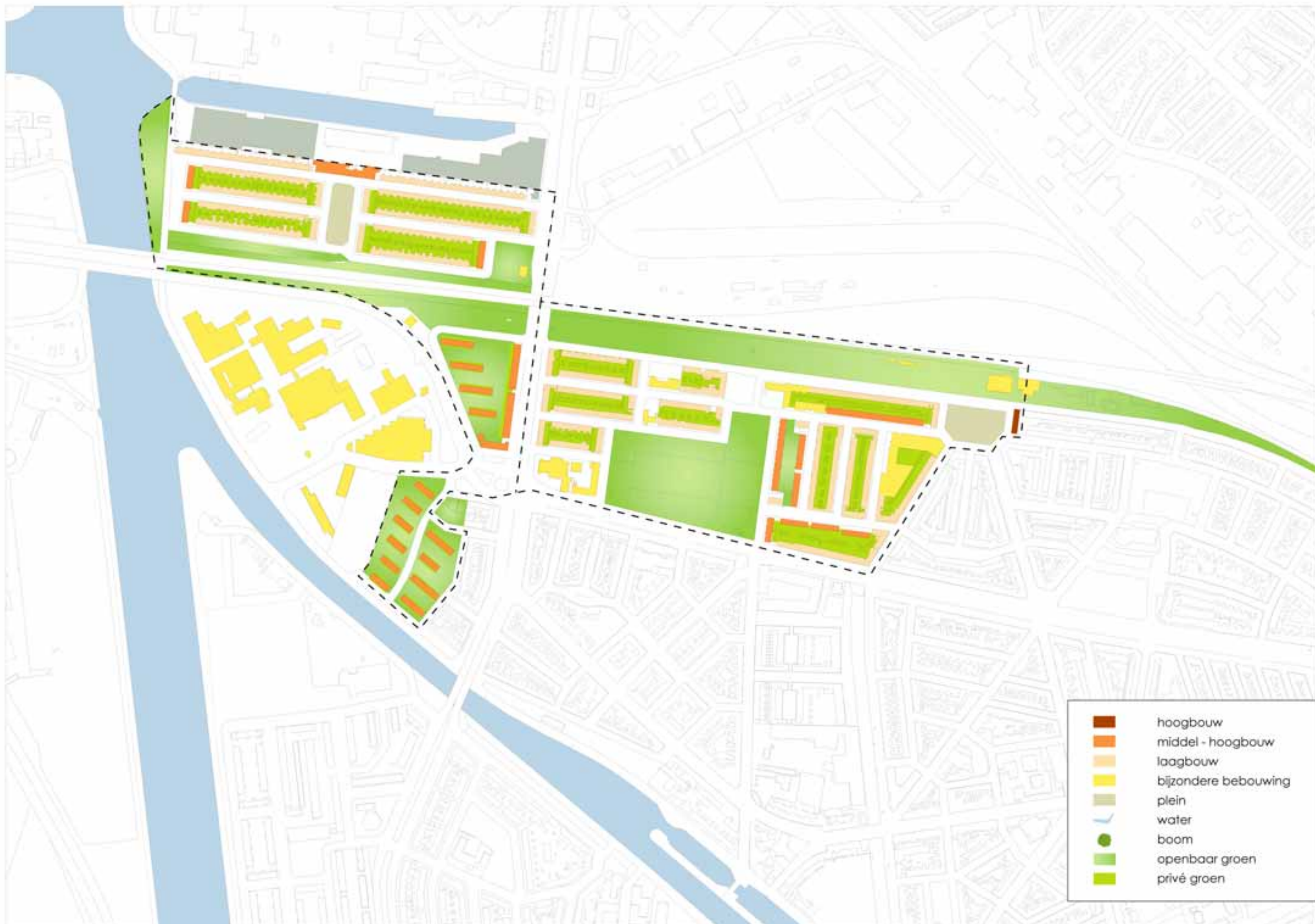
BESTAANDE RUIMTE

De kaart vormt de contramal van kaart IV. Zowel openbaar groen als privé groen is aangegeven. Het groen concentreert zich in een breed doorlopend plantsoen ten zuiden van het spoor, het Majellapark en de plantsoenen tussen de strokenbouw aan het einde van de Vleutenseweg. Deze groengebieden vormen uitzonderingen in een verder redelijk stenige omgeving.

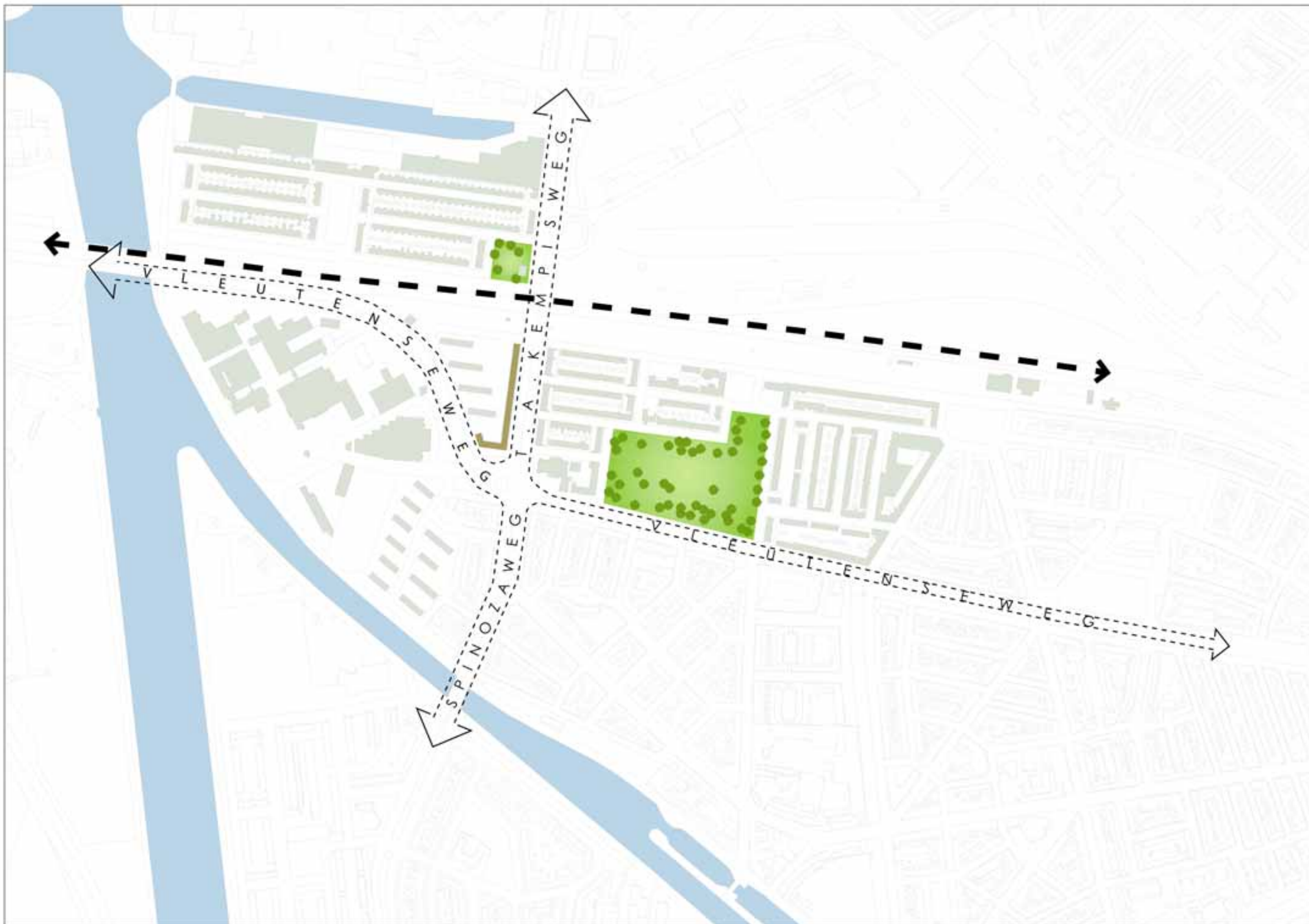
BEBOUWING EN RUIMTE

Hier zijn de kaarten IV en V samengevoegd. Zo wordt de relatie tussen bebouwing en openbare ruimte aangegeven. De samenhang tussen de strokenbouw en de plantsoenen (Thomas à Kempis- en Spinozaplantsoen) is opvallend. De bebouwing rondom het Majellapark is laag, met uitzondering van de portieketageflat aan de oostzijde.

HOOFDSTRUCTUUR

Deze kaart toont de structurele dragers van de wijk. De Uitbreidingsplannen Majellapark en Vleutenseweg vormen eigenlijk een patchwork van deelplannen, die weinig verwantschap met elkaar hebben. Toch is er wel een dragende structuur te herkennen, namelijk de bundel infrastructuur die het gebied doorsnijdt: de spoorbaan, de ringweg (Thomas à Kempis- en Spinozaweg) en de uitvalsweg (Vleutenseweg). Andersom zorgen de uit- en inbreidingen (van vlak voor en vlak na de oorlog) voor een sequentie van zeer herkenbare plekken bij de entree van de stad: Majellapark, Majellakerk, winkelstrip Thomas à Kempisplantsoen en de benzinepomp. De Schepenbuurt ligt tamelijk geïsoleerd, het gazon aan de Tjalkstraat vormt een buffer naar de ringweg.

ONDERDELEN HOOFDSTRUCTUUR

Dit is een driedimensionale uitwerking van de hoofdstructuur uit kaart VII. Duidelijk is te zien dat de spoorbaan, ringweg en uitvalsweg de structuur van het gebied vormen en de verschillende woongebieden en plantsoenen daar bijzondere ruimtes aan koppelen. Zo ontstaat een relatie tussen de afzonderlijke buurten en de stad, en wordt het einde van de Vleutenseweg ruimtelijk verbijzonderd.

k a m s t r u c t u u r s t e d e l i j k e w a n d M a j e l l a p a r k

h o e k o p l o s s i n g p a r k r a n d

SECUNDAIRE STRUCTUUR

Verscholen achter de hoofdstructuur hebben de kleine woonwijken hun verborgen kwaliteiten. Bij het Majellapark zijn die vooral in de binnengebieden te vinden, in de vlinderstrik gaat het om de strokenbouw en de tussenliggende plantsoenen. Het Thomas à Kempisplantsoen wordt door zware infrastructuur omgeven en is daardoor een fragiel milieu geworden; het Spinozaplantsoen (waarvoor de oplossing met strokenbouw werd bedacht) ligt redelijk in de luwte en vormt een meer op zich zelf staand woongebied. Datzelfde geldt voor de Schepenbuurt, hoewel de ruimtelijke kwaliteit daar pover is. Het centrale Aakplein zorgt voor enige geleding in de langwerpige buurt, hoewel de ruimtelijke kwaliteit er pover blijft.

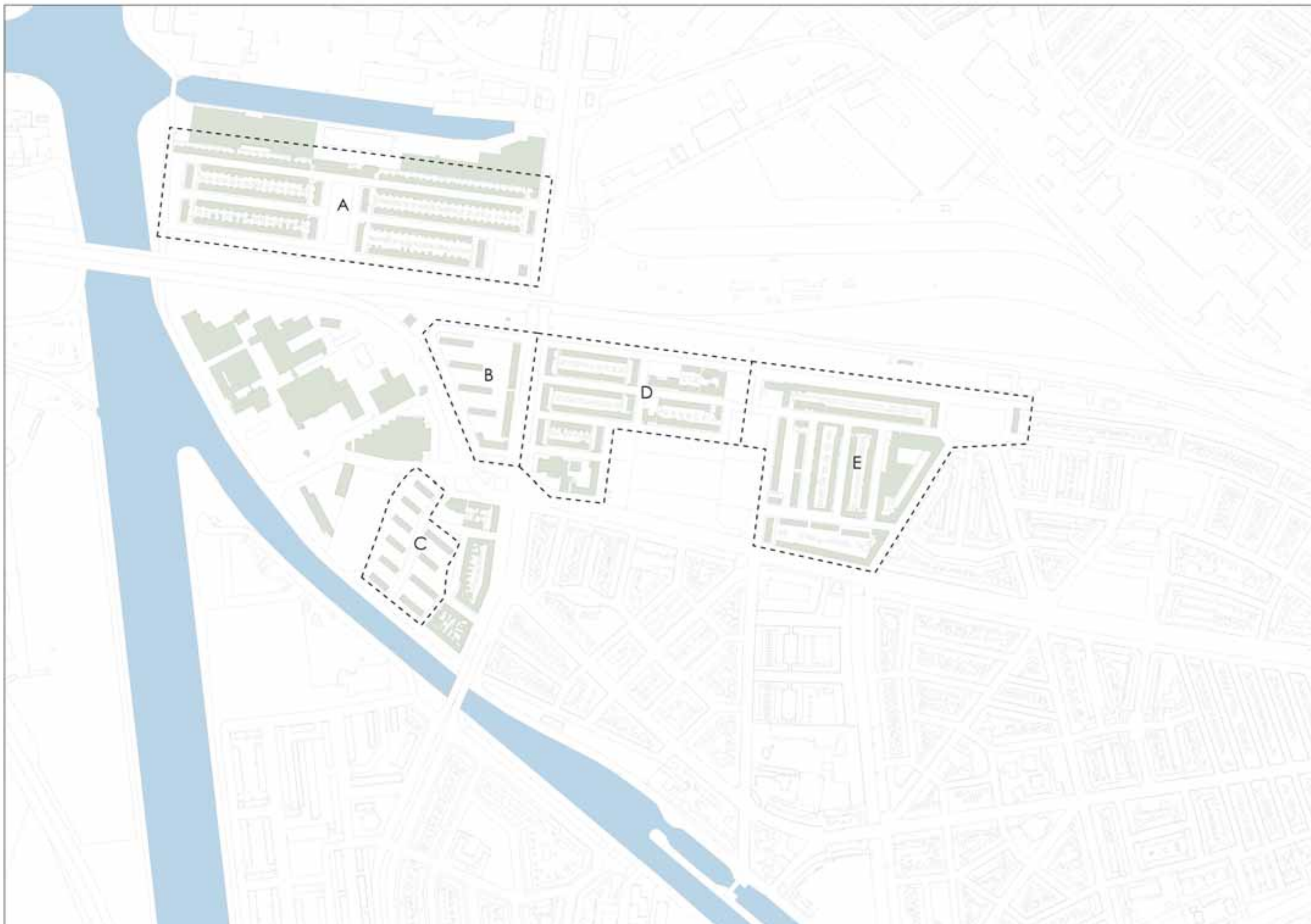
NB. Kaart X (Onderdelen secundaire structuur) is in dit rapport vervallen.

BEBOUWINGSVELDEN

De Uitbreidingsplannen Majellapark en Vleutenseweg zijn opgebouwd uit vijf stedenbouwkundige deelgebieden die elk een ruimtelijke eenheid vormen. Onderling bestaan er grote verschillen tussen de bebouwingsvelden. De infrastructuur zorgt voor samenhang. De ensembles zijn:

- A. De Schepenbuurt, enclave laagbouw ten noorden van het spoor, ingesloten door de spoordijk, het Amsterdam-Rijnkanaal en fabrieken.
- B. Thomas à Kempisplantsoen, strokenbouw van drie lagen omsloten door een haakvormige wand bij de Thomas à Kempisweg en het verkeersplein
- C. Spinozaplantsoen, strokenbouw van drie lagen in de luwte van verkeerswegen en fabrieksterreinen. Door de plaatsing van de bouwblokken (met kleine sprongen in de lengte) ontstaat een woonmilieu als een parklandschap
- D. Laagbouw ten westen en ten noorden van het Majellapark, grotendeels vooroorlogs. Na de oorlog werden scholen en andere bijzondere bebouwing toegevoegd (ten noorden van het park)
- E. Open bouwblokken ten oosten van het Majellapark, waarvan de portieketageflats aan het park en de haaks hierop staande stroken langs het spoor en langs de Vleutenseweg van na de oorlog zijn

ONDERDELEN BEBOUWINGSVELDEN

Fotostrips van de afzonderlijke bebouwingsvelden van kaart XI.

A. Schepenbuurt

1. Galjoenstraat, richting plantsoen Tjalkstraat
2. Hoek Schoenerstraat – Aakplein, met winkelstrip en fabriekspoort
3. Loggerstraat (aan het Amsterdam-Rijnkanaal), richting Barkasstraat
4. Loggerstraat, richting Fregatstraat
5. Beëindiging wijk aan de Keulsekade

B. Thomas à Kempisplantsoen

1. Winkels met dubbele rij maisonnettes, aan het verkeersplein
2. Wandbebouwing langs de Thomas à Kempis (rondweg)
3. Idem, achterzijde met het plantsoen in de luwte
4. Strokenbouw, 'twee op een' (maisonnettes op begane grondwoning)
5. Ventweg en plantsoenen, naast de oprit naar de A2

C. Spinozaplantsoen

1. Voorzijde strokenbouw, (voorheen) collectieve buitenruimte
2. Ontsluiting maisonnettes met een galerij aan de achterzijde
3. Plantsoen met rechts tuinen aan de achterzijde benedenwoningen
4. Doorlopend plantsoen op de koppen van de bouwstroken
5. Speelplaats, later toegevoegd

D. Laagbouw westzijde Majellapark

(voornamelijk vooroorlogs)

1. Thomas à Kempisweg, richting Majellakerk

2. Van Meursstraat, bejaardenhuisvesting
3. Laagbouw aan het park
4. Broerestraat, met rechts Thomas à Kempis leerhuis
5. Majellapark, hoek Frederik van Eedenstraat

E. Bouwblokken oostzijde Majellapark

1. Majellapark, portieketageflats oostwand
2. Binnengebied tussen Majellapark en Queridostraat
3. Queridostraat, links portieketageflats en rechts vooroorlogse laagbouw
4. Laagbouw Jaffastraat
5. Cremerstraat

A Schepenbuurt

B Thomas à Kempis-plantsoen

C Spinozaplantsoen

D Majellapark Westzijde

E Majellapark Oostzijde

STEDENBOUWKUNDIGE DETAILLERING

De stedenbouwkundige detaillering zorgt ervoor dat de gebouwen op een logische manier in hun directe omgeving zijn geplaatst (plinten, entrees, bijgebouwen) en de collectieve en private ruimte elkaar onderling versterken (buitenruimte, erfafscheidingen). Dankzij de stedenbouwkundige uitwerking ontstaat een verband tussen programma en ruimte (speelplaatsen, parkeren, ontmoetingsruimten, bouwtypologie).

Openbare ruimte

- 1. Majellapark, oude boomgroepen en rosarium
- 2. Majellapark, rosarium
- 3. Majellapark, wandelpad
- 4. Thomas à Kempisplantsoen, groengebied omsloten door infrastructuur
- 5. Plantsoen Tjalkstraat, entree Schepenbuurt

Speelplaatsen

- 1. Majellapark, oostzijde
- 2. Majellapark, speelveld bij Justus van Mourikstraat
- 3. Cremerplein
- 4. Spinozaplantsoen
- 5. Aakplein, Schepenbuurt

Binnengebieden

- 1. Achterzijde portiekflats Majellapark, met toegang bergingen
- 2. Achterzijde portiekflats Queridostraat
- 3. Afrit naar binnengebied, vanuit Louis Couperusstraat
- 4. Plint met garageboxen en bergingen
- 5. Aansluiting op achterzijde Jaffastraat

Erfafscheidingen

- 1. Groene afscheiding voortuinen aan Majellapark

- 2. Groenstrook voor portieketagewoningen Louis Couperusstraat
- 3. Thomas à Kempisplantsoen, collectief groen aan voorzijde
- 4. Spinozaplantsoen, woningentree en opgang galerij
- 5. Spinozaplantsoen, opgang galerij

Entrees

- 1. Entree woningen boven winkels, Thomas à Kempisweg
- 2. Opgang galerij, maisonnettes, Spinozaplantsoen
- 3. Winkels op de kop van het Thomas à Kempisplantsoen
- 4. Thomas à Kempis leerhuis, Broerestraat
- 5. Kinderdagverblijf Wammes, Louis Couperusstraat

Openbare ruimte

Speelplaatsen

Binnengebieden

Erfafscheidingen

Entrees

WIJZIGINGEN

Het gaat om afwijkingen en latere wijzigingen ten opzichte van de stedenbouwkundige hoofdstructuur (kaart VII) en secundaire structuur (kaart IX). Deze kaart is geen waardeoordeel maar laat zien in hoeverre het concept van de wijk in meer of minder zuivere vorm bewaard is gebleven. In het gebied zijn nauwelijks structurele veranderingen ten opzichte van het oorspronkelijke ontwerp doorgevoerd. Opmerkelijk is dat het schuine zicht vanaf de Vleutenseweg van beide kanten geblokkeerd wordt door grote transformatorhuisjes (1-2). In het park verdween de plasvijver en een gedeelte van de speelvoorzieningen (3). Een fundamentele wijziging in het plangebied, die niet op de kaart is te zien is natuurlijk de toename van het verkeer op de ringweg en de uitvalsweg van de stad. Hierdoor heeft met name het Thomas à Kempisplantsoen aan leefbaarheid ingeboet (4). Aan de bebouwing zijn kleine veranderingen ontstaan, zoals het dichtzetten van de loggia's en balkons aan het Majellapark tot erkers (5) en het afsluiten van toegangen tot de binnengebieden in de Louis Couperusstraat (6).

Duo-projecten

In de toekomst staan grote veranderingen op stapel. Het is de bedoeling dat zowel het Thomas à Kempisplantsoen als het Spinozaplantsoen zullen worden gesloopt (DUO).

ARCHITECTUUR EN OPENBARE RUIMTE

Open verkaveling Majellapark-Queridostraat

1. Majellapark, een van de eerste portieketageflats in Utrecht
2. Majellapark, detail gevel met tot erkers verbouwde balkons
3. Queridostraat, gevel met dichtgezette loggia
4. Queridostraat, de platiek van de gevel is redelijk bewaard (vgl. 2)
5. Los blok aan het Majellapark, achterzijde
6. Strokenbouw en ventweg, langs de oprit naar de A2
7. Later aangebrachte overkapping boven de trap naar de galerij
8. Spinozaplantsoen, strokenbouw in een groene omgeving
9. Galerij met voordeuren maisonnettes, boven de tuinen van de benedenwoningen
10. Detail galerij en maisonnettes

Jaffastraat en Louis Couperusstraat

1. Jaffastraat, portieketagewoningen achter de Vleutenseweg
2. Louis Couperusstraat, portieketagewoningen
3. Louis Couperusstraat, uitwerking portieken
4. Louis Couperusstraat, detail entree
5. Louis Couperusstraat, detail gevel

Bijzondere bebouwing

1. Internationale School van het Gouden Rozenkruis, detail entree
2. Jhr. Mr. H.M.J. van Asch van Wijkschool, Louis Couperusstraat
3. Technische School Lunenborch, Johan de Meesterstraat (inmiddels gesloopt)
4. Voormalige bejaardenflat, Cremerplein
5. Idem

Strokenbouw Vleutenseweg

1. Thomas à Kempisplantsoen, winkelgalerij aan verkeersplein
2. Beneden winkelarcade, erboven twee rijen maisonnettes
3. Ingang maisonnettes achter de winkelarcade
4. Binnengebied strokenbouw, de hoge wand staat aan de Thomas à Kempisweg
5. Idem

Majellapark Queridostraat

Jaffastraat en
Louis Couperusstraat

Bijzondere bebouwing

Vleutenseweg

WAARDERING

Deze kaart geeft een waardering van de ruimtelijke structuur in zijn huidige toestand. Het gaat om de nog aanwezige samenhang tussen kaarten VII (hoofdstructuur), IX (secundaire structuur), XI (bebouwingsvelden), XIII (stedenbouwkundige detaillering), XV (architectuur en openbare ruimte) en de gaafheid van deze componenten tezamen. De waardering voor de bebouwing is gekoppeld aan de betekenis voor de ruimtelijke, stedenbouwkundige kwaliteit. Waar mogelijk wordt gewezen op bijzondere architectuur (juweeltjes), die nader onderzoek vereisen. De waardering gaat in essentie over de belangrijkste openbare ruimten in het gebied en de opeenvolging van zeer verschillende en zeer herkenbare punten langs de Vleutenseweg, de uitvalsweg richting A2.

De belangrijkste kwaliteiten:

- Groenzones in een verder stenig gebied, zowel het Majellapark en de plantsoenen bij de strokenbouw aan het eind van de Vleutenseweg
- Historische kwaliteit van de pioniersbebouwing van de Utrechtse naoorlogse tijd. Concreet gaat het hierbij om drie complexen: de portieketageflats rondom een open binnengebied aan de oostzijde van het Majellapark, het Spinozaplantsoen en de bejaardenflat aan het Cremerplein. Geredeneerd vanuit hedendaagse eisen zijn al deze experimenten echter problematisch. Het verdient aanbeveling de complexen goed te documenteren en te onderzoeken of ze monument-waardig zijn. Wellicht kunnen zij met een aangepast programma worden herbestemd. Dit geldt vooral voor het Spinozaplantsoen en het blok aan het Majellapark.

Verstoringsen:

- Verkeersdruk op ringweg en oprit naar Merwedebrug
- Plaatsing trafohuisjes op beide hoeken van Vleutenseweg en Majellapark
- Verdwijnen speelvoorzieningen en plasvijver Majellapark, zonder dat er een nieuwe inrichting voor terugkwam
- Vervlakking details en plastiek, met name aan de portieketageflat tussen Majellapark en Queridostraat

COLOFON

Dit rapport maakt onderdeel uit van het inventarisatieproject 'Naoorlogse (steden)bouwkunst van Utrecht', dat werd uitgevoerd in het kader van de stedelijke vernieuwing. Dit onderzoek werd uitgevoerd tussen mei 2004 en juni 2006. De ruimtelijke verkenningen vonden plaats in 2004-2005.

Geraadpleegde archieven:

Het Utrechts Archief, Archief Provincie Utrecht, Nederlands Architectuurinstituut Rotterdam, Archief C. Hanekroot, Utrecht.

Opdrachtgever:

Gemeente Utrecht, afdeling Stedenbouw en Monumenten van de Dienst Stadsontwikkeling (Bettina van Santen en Mark Stafleu)

Klankbordgroep:

Marie-Thérèse van Thoor (Universiteit Utrecht), Gerrie Andela (Commissie Welstand en Monumenten), Anita Blom (Rijksdienst voor de Monumentenzorg), Saskia van der Kruit (wonen), Tanja Lazaridis (stedenbouw), Marjolein Bracht (stedenbouw), Marjolein Hillege (groen en landschap), Bettina van Santen (architectuurhistorie), Mark Stafleu (monumenten).

Onderzoeksteam:

Paul Meurs en Marinke Steenhuis
Joost Emmerik, Myrna Plomp en Lara Voerman

© Urban Fabric | Steenhuis stedenbouw/landschap
Lange Haven 9, 3111 CA Schiedam
www.urbanfabric.nl www.steenhuis-onderzoek.nl

Schiedam, juni 2006

LITERATUUR

J.P. van Alff, 'Het Majellapark kreeg meer speelgelegenheid', in: *De Schakel* nr. 34 (1959), p. 10-11.

R. Blijstra, *2000 jaar Utrecht*, Utrecht 1969.

B., 'Gaaf u even mee naar het Majellapark?', in: *De Schakel* nr. 18 (1953), p. 4-7.

J.C. Jansen, 'Het nieuwe gemeentelijke tehuis voor bejaarden', in: *De Schakel* nr. 3(1958), p. 9-11.

F. Vogelsang (red.) *'De Utrechtse wijken West'*, Stichting publicaties Oud-Utrecht, 2003

'Plan Vleutenseweg', in: *Timmerwerf* (1952) 26, p. 5.

'Plasvijvers', in: *Timmerwerf* (1961) 62, p. 2-4.